

Lastensuojelun historiasta tähän päivään

Janita Törmälä

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö

Lapsi- ja nuorisotyö

Sosionomi (AMK)

KEMI 2010

Tekijä	Janita Törmälä
Opinnäytetyön nimi:	Lastensuojelun historiasta tähän päivään
Sivuja (+liitteitä):	51+2
Opinnäytetyön kuvaus: <p>Lähtökohtana opinnäytetyölleni oli opiskeluaikanani voimaan tullut uusi lastensuojelulaki, joka herätti paljon keskustelua jo etukäteen. Halusin tutustua lain tuomiin muutoksiin ja muutosten tuomiin haasteisiin käytännön työssä. Mielestäni tähän tuli myös liittää tietoutta historiasta, jotta tietäisimme, mistä nykyiseen olemme tulleet. Opinnäytetyössäni tutustun Suomen lastensuojelun historiaan, joka yltää aina 1600-luvulle saakka. Työni tavoitteena on selvittää, mistä ja millaisten vaiheiden kautta olemme tämän päivän lastensuojeluun päässeet ja millaisia muutoksia lastensuojelussa on havaittu viimeisten 10 vuoden aikana. Selvittää haluan myös sitä, kuinka uusin lastensuojelulain muutos vuonna 2008 on näkynyt käytännön työssä ja kuinka se ylipäätään muutosten osalta on toiminut tai ovatko työtavat muuttuneet uuden lain seurauksena.</p> Teoreettinen ja käsitteellinen esittely: <p>Opinnäytetyöni teoreettisessa osassa käsitteelen lastensuojelun historiaa ja sen kehitysvaiheita eri aikakausina. Perehdyn työssäni myös 2008 voimaan tulleeseen uuteen lastensuojelulakiin ja lastensuojelussa ilmenneisiin muutoksiin yleensä.</p> Metodologinen esittely: <p>Opinnäytetyöni on luonteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen. Keräsin opinnäytetyöhöni tutkimusaineistoa sähköpostihaastatteluilla tammi-helmikuussa 2010 ja saamani aineiston käsitteelin käyttäen sisällönanalyysi menetelmää.</p> Keskeiset tutkimustulokset: Ajan saatossa lapset ja nuoret ovat muuttuneet yhä moniongelmaisemmiksi ja tyttöjen osuus sijoitettavien joukossa on kasvanut. Sijaisperheiden löytyminen on vuosien kuluessa vaikeutunut, eikä niitä ole läheskään tarpeen vaatimaa määrää. Uusia työmuotoja on havaittu esimerkiksi intervallihoito, mutta sen hyödyllisyydestä ei olla varmoja. Johtopäätökset: Lasten moniongelmaisuuksien vuoksi ala on menossa laitosmaisempaan suuntaan, eikä se ole vain hyvä asia. Sijaisperheiden hankkimiseksi tulisi ryhtyä toimenpiteisiin.	
Asiasanat: lastensuojelu, lastensuojelun historia	

Author: Janita Törmälä

Title: From history of child welfare to today

Pages (+appendixes): 51+2

Thesis description: During my studies a new law about child welfare came into effect. I wanted to know what kind of changes the new law presents to everyday work in social services. So I had to orientate myself into the history of Finnish child welfare and social services. The target was to find an answer to how child welfare has developed and what kind of changes can be detected in the last 10 years. Then I could better understand the new law and the changes that it causes.

Theoretical summary: In the theoretical summary of my thesis I discuss the history of Finnish child welfare and social services. The changes in the new child welfare law will also be introduced about the new child welfare law.

Methodological summary: The method of my bachelor's thesis is qualitative. I collected the material with an inquiry in January-February 2010.

Main results: Nowadays children have much more problems than before and the number of girls in foster care is getting higher all the time. It is also getting harder to find foster families. New working methods in child welfare have appeared after the new law came into effect.

Conclusions: Because of multiple problems of children, the child protection is moving more towards residential care. Measures should be taken to provide more foster families.

Key words: child welfare, history of child welfare

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	6
2. ISÄNTÄVALLAN AIKA 1600-1800-LUVUILLA.....	8
2.1 Sääty-yhteiskunta ja kasvavien kaupunkien ongelmat	8
2.2 Lastenolojen parannuskeinoja	10
2.3 Sosiaalipolitiikan alkuvaiheet.....	12
2.4 Lapset työvoimana.....	14
2.5 Lastenkodit ja rouvasyhdistykset	15
3. HUOLTOVALTIONAIKA 1800-LUVUN LOPULTA 1930 LUVULLE.....	18
3.1 Elinkeinovapaus toi muutoksia yhteiskuntaan	18
3.2 Ajatus suojelukasvatuksesta synnytti lastensuojelulain	22
4. SOSIAALIVALTION AIKA 1930-1980	25
4.1 Sosiaalipolitiikan ja sosiaaliturvan kehitys	25
4.2 Lasten huolto sotien suomessa	26
4.3 Aika sotien jälkeen	27
5. LASTENSUOJELU TÄNÄÄN	30
5.1 Historia näkyy tämän päivän lastensuojelussa	30
5.2 Lastensuojelulain tavoitteet ja päälinjat	32
5.3 Uudistukset lakiin 2008	33
6. OPINNÄYTETYÖ PROSESSI.....	36
6.1 Miten noudatan tutkimuseettisiä toimintaperiaatteita opinnäytetyössäni.....	36
6.2 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimusmenetelmä	37
6.3 Opinnäytteen toteutus	39
7. OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	43
8. POHDINTA	47
LÄHTEET	51
LIITEET	53

1. JOHDANTO

Lastensuojelun nykyistä asemaa ei voi ymmärtää, ellei ole tutustunut sen syntyvaiheisiin ja historiaan vaikuttaneisiin asioihin. Suomalaisen lastensuojelun historiaa on kuitenkin tutkittu yllätykseksi kovin vähän. Kirjallisuutta etsiessäni löysin kuitenkin hyvän teoksen, joka kokosi lastensuojelun historian yksiin kansiin aina 1600-luvulta lähtien. Lastensuojelun historia ylettyy vuosisatojen taakse, mutta kehittyneemmässä muodossa se ei ole ollut läheskään yhtä pitkää aikaa. Pitkään lastensuojelussa eli ajatus, joka piti lapsia työvoimana talollisille, jotta lapset saisivat korvatuksi elätyksensä isäntäperheessä. Pikkuhiljaa alkoi tulla kuitenkin rajoituksia siihen, minkä ikäiset saivat työtä tehdä ja kuinka pitkiä työpäivät saivat olla. Elinkeinovapauslaki edisti ihmisten vapautumista vanhoista maatalousyhteiskunnan siteistä ja se oli varmasti hyvä asia, mutta samalla myös asia, joka teki ihmisistä aiempaa riippumattomampia ja samalla myös turvattomampia. Myös turvattomien lasten määrät lähtivät nousuun ja alkoi olla pakko löytää keinoja ratkaista tilanne.

Ihmisten riippuvuus toisistaan ja kehittyneeseen markkinatalouteen kuuluneet useat talouspulat saivat aikaan ajatuksen, ettei ihminen voinut yksin olla vastuussa työttömyydestään tai muista onnettomuuksista elämässä, jotka häntä mahdollisesti kohtasivat. Tämä ajatus alkoi luoda uudenlaista yhteiskuntaa sosiaaliturvineen ja avustuksineen ja jotka samalla paransivat myös lasten elämää. Tänä päivänä olemme jo kehittäneet monenlaisia sosiaaliturvaan ja lastensuojeluun liittyviä järjestelmiä, joita tarkennetaan kaiken aikaa. Tämän päivän lastensuojelua ja tarkemmin sanottuna vuonna 2008 uudistunutta lastensuojelulakia käsitteleviä lähteitä löytyi niin internetistä kuin kirjoistakin melko hyvin ja yhtäläisyyksiä satojen vuosien takaisiin käytäntöihin voi löytää jonkin verran. Toki ajatukset ovat kehittyneet ja tarkentuneet vuosisatojen kuluessa, mutta pääpiirteitä nykypäivän laeista ja toimintatavoista oli nähtävissä jo paljon aikaisemmin, vaikka ne eivät ajatuksen tasolta toteutettaviksi aina kovin nopeaa päätyneetkään. Tässä opinnäytetyössä käytettyjä käsitteitä kuvataan tarkemmin liitteessä 1.

Työni sisältää siis historiatietoa lastensuojelun kehityksestä ja sen nykypäivän tilasta. Mielestäni on tärkeää tunnistaa tapahtuneet muutokset yhteiskunnassa, jotta lakeja ja työmuotoja osataan kehittää oikeaan suuntaan ja muutoksen suunnalle alettaisiin etsiä

myös syitä. Kyselyllä, jonka toteutin sähköpostitse sosiaalian ammattilaisille, sain tietoa alan ammattilaisilta siitä, mikä heidän mielestään oli tämän päivän tilanne ja millaisia muutoksia alalla on tapahtunut vuosien saatossa ja mikä niihin on ehkä syynä. Myös ratkaisuehdotuksia erilaisiin ongelmatilanteisiin vastaajiltani sain. Nämä asiat on hyvä olla tiedossa, kun työuraansa on aloittamassa, joten aihe tuntui hyvältä valinnalta opinnäytteekseni.

2. ISÄNTÄVALLAN AIKA 1600-1800 LUVUILLA

2.1 Sääty-yhteiskunta ja kasvavien kaupunkien ongelmat

1600-luvulla valtion kuului vastata hospitaaleista, joissa pidettiin spitaalisia ja mielenvikaisia, kun taas kirkon tuli huolehtia köyhistä ja vammaisista. Kerjuu oli yleistä, kunnes sitä yritettiin lailla kieltää. Kielto ei kuitenkaan toiminut vaan niin lapset kuin aikuisetkin pysyivät kaduilla kerjäämässä elantoaan, joten kerjuu luvanvaraistettiin. Luvanvaraistaminen teki kerjuusta virallisen vaivaishoidon muodon. Kerjuun lisäksi vaivaishoitona saattoi saada pieniä avustuksia kirkkojen vaivaiskassoista. (Pulma & Turpeinen 1987, 32-33.)

Lasten asemaa ei 400 vuotta sitten nähty mitenkään erityisenä tai lapsuutta erityisenä elämänvaiheena. Lapsuuden ja aikuisuuden raja oli hyvin epäselvä, sillä lapset laitettiin ruumiilliseen raskaaseen työhön jo pienenä. Valtiolla ei ollut velvoitteita huolehtia lapsista tai siitä, että lapset saivat tarvitsemansa huolenpidon kotoaan. Sen sijaan valtion vastuulle kuului kuitenkin esimerkiksi mielenvikaisten hoito ja huolenpito.

Vanhassa maatalousvaltaisessa sääty-yhteiskunnassa lapsuutta leimasi elämän yhteisöllisyyden ja isäntävaltaisuuuden ajatus. Lasten toimeentulosta ja kasvatuksesta piti huolta isäntävaltainen yhteisö, jossa isännän arvovalta oli ehdotonta niin vaimoa, lapsia kuin palkollisiaankin kohtaan. Isättömäksi ja äidittömäksi jäänti oli tuohon aikaan yleistä, koska kuolema oli tavallista myös aikuisväestön keskuudessa. Vanhemman kuollessa astuivat kuvaan mukaan isäntävallan rinnalle sukulais- ja naapuriyhteisöjen turvajärjestelmät. (Pulma ym. 1987, 12-14). Elämä rajoittui perheen ja kylän piiriin, siksi olikin luontevaa ja perusteltua, että apu tuli myös tästä elämänpiiristä, jos sitä tarvittiin. Perheeseen kuului yleensä jopa kolme sukupolvea: isovanhemmat, vanhemmat ja lapset. Epävirallisen ja virallisen avun raja oli tuohon aikaan hämärä, koska parempiosaiset kokivat velvollisuudekseen auttaa heikommin eläviä ja apu jakautui keskinäisen solidaarisuuden ohjaamana. (Ketola & Kokkonen 1993, 11-12.)

Ennen ajateltiin niin, ettei ollut tarvetta säätää lakeja lasten huollosta, ainakaan maaseudulla. Näin oli, koska isäntävallan rinnalla ihmiset toimivat hyväntahtoisuuttaan toisten (heikompien) avuksi ja entisaikaan ollut laajempi perhe tarjosi turvan

naapureiden ja muiden kyläläisten ohella turvattomaksi jääneille lapsille. Ennen lapsen huollon puuttumisen syy oli vanhempien kuolema eli lapsen orpous. Myöhemmin kaupungistumisen yhteydessä alkoi tulla myös muita ongelmia lasten huoltoon ja täytyi alkaa kehittämään uusia toimintamuotoja, kun naapureiden ja kyläläisten apu ei enää yltänytkaan kaikkiin turvattomiin lapsiin, kuten se ei riitä tänäkään päivänä. Täytyi siis lähteä pienin askelin kohti ammatillisempaa ja järjestäytyneempää lapsista huolehtimista. Tämän päivän tasolla, tai edes lähellä sitä, lapsista huolehtiminen ei ole ollut kovinkaan pitkiä aikoja, kehittyminen vei pitkään ja lasten asemassa tapahtuneet muutokset ovat vuosisatojen kehityksen tulosta.

Isäntävalta tai muut turvajärjestelmät eivät siis toimineet kaupungeissa niin hyvin kuin maalla. Isäntävaltaisen huolenpidon epäonnistuminen näkyi selvimmin valtakuntien pääkaupungeissa, joihin nousi taajaan asuttuja slummialueita. Kaupunki- ja maalaisköyhälistön lisääntyminen ja köyhälistöperheiden vaikeudet huolehtia lastensa toimeentulosta ja kasvatuksesta ovatkin lastensuojelun historian lähtökohtia. Tukholmassa havaitut kaupungistumisen ongelmat pitkälti määräisivät 1600-1700-lukujen lastenhuoltopolitiikan linjat Ruotsissa, johon Suomikin kuului. Jo vuoden 1619 asetusluonnoksessa kaupunkien hallinnoissa määrättiin jokaiseen kaupunkiin perustettavaksi lastenkoti. Laitosten tehtävänä oli estää lasten kerjuuta ja totuttaa heidät työntekoon. Vuonna 1625 perustettiin ensimmäinen eurooppalaisen mallin mukainen yhdistetty kuritus- ja lapsihuone. Aluksi laitos toimi puhtaasti pakkotyölaitoksena, jossa valmistettiin tarvikkeita armeijalle ja laivastolle. Ensimmäiset lapset kerättiin kaduilta laitokseen 1637. Tällä tavalla toteutettiin ns. kaupunkikuvan puhdistusta. (Pulma ym. 1987, 12-14.)

Toinen tapa puhdistaa kaupunkien ilmeitä, oli perustaa kouluja, joten 1649 annettiin yleinen koulujärjestys ja samaan aikaan perustettiin ensimmäiset ns. lastenkoulut. Koulujen keskeinen tehtävä oli helpottaa köyhien perheiden lasten toimeentuloa ja samalla saada aikaan järjestystä kerjuuongelmaan. Kerjuuoikeus haluttiin kytkeä koulunkäyntiin myöntämällä kerjuulupia vain koululapsille. Koulu oli siis osaltaan keino helpottaa köyhälistölasten toimeentuloa mutta samalla se oli myös hyvä sosiaalisen kontrollin ja moraalikasvatuksen tapa. (Pulma ym. 1987, 12-14.)

Lastenkoti ja –koulu ajatukset ovat siis eläneet jo 1600-luvulla vaikkakin vasta paljon myöhemmin niiden suosio ja merkitys on ollut suurempi. Kuitenkin jo tuolloin on

herännyt ajatuksia, joita aikojen saatossa on kehitetty aina nykypäivän tasolle saakka. Pohjaa nykypäivän lastensuojeluun ja koulunkäyntiin on siis luotu jo 400 vuotta sitten ja sieltä saakka on myös nykypäivänä käyttökelpoiset lastensuojelu- opetusmuodot peräisin.

2.2 Lastenolojen parannuskeinoja

Vuonna 1734 annetussa maaherran ohjesäännössä todettiin, että mikäli jollakulla oli useampia lapsia kuin hän kykeni elättämään, tuli lapset sijoittaa lastenkoteihin siihen saakka kunnes nämä kykenivät omalla työllään itsensä elättämään. Määräys oli kuitenkin kuollut, koska lastenkoti-innostus oli hiipunut hyvin nopeasti Tukholman lastenkodin perustamisen jälkeen. 1739 annetussa uudessa palkollissäännössä määriteltiin köyhän väestön elämää säätelevät palvelupakon ja laillisen suojelun käsitteet. Tämä tarkoitti sitä, että jokaisen työkykyisen köyhän oli pakko mennä palvelukseen ja vain palvelupaikka tarjosi laillisen suojelun eli turvan irtolaiseksi joutumista vastaan. Palvelupakko ulotettiin myös talonpoikien ”ylimääräisiin” lapsiin. Ylimääräisiksi lapsiksi katsottiin ne talonpoikien lapset, joille isännällä ei ollut antaa töitä. Lapset eivät saaneet jättää isäntäänsä ennen kuin olivat omalla työllään maksaneet hoitokustannuksensa takaisin. Palkollissääntö lupasi helpotuksia niille talollisille ja käsityöläisille, jotka ottivat huollettavakseen turvattoman lapsen. Isännän velvollisuus oli kohdella lasta kristillisesti sekä ruokkia ja vaatetta tarpeen mukaan. Tämä periaate eli Suomessa 1900-luvun alkupuolelle saakka maaseudun kunnallisessa köyhäinhoidossa. (Pulma ym. 1987, 14-15.)

Palkollissääntö teki lailliseksi hajottaa perheet, jos isännällä ei ollut tarjota palkollistensa kaikille lapsille töitä. Lapset siis voitiin lähettää toiselle tilalle töihin muun perheen jäädessä toisaalle. Tämä oli tavallansa tuon ajan lastenhuoltoa, sillä työnteolla nähtiin olevan suuri merkitys lapsen kasvuun ja kunnollisiin elämäntapoihin aikuisiällä. Tämän päivän ajatusmalleihin tämäntapainen lastenhuolto ei sovellu ja sitä on vaikea ymmärtää. Työnteon tilalle on tullut koulu, joka ei ajatusmalleissa vielä tuolloin ollut kovinkaan suosittu, vaikka kouluja jonkin verran olikin jo perustettu.

Lasten hoidon parantaminen oli säännöllisesti esillä 1750- ja -60-lukujen valtiopäivillä. Suurimpana ongelmana olleen lapsikuolleisuuden vähentämiseen nähtiin kaksi tietä:

lääkintähuollon tehostaminen ja lastenkotiverkoston luominen. Lastenkotien tehtävänä oli välitön lasten hengen pelastaminen. Lapset tuli siirtää laitoksista talonpojille ja käsityöläisille heti, kun lapset saavuttaisivat edes jonkinlaisen työkyvyn eli 6-8-vuotiaina. Opetusta ei lasten katsottu tarvitsevan, kristinopin alkeet riittäisivät. Sen sijaan työkasvatus oli tärkeää. Lastenkotien opetustyöhön alettiin kiinnittää uudenlaista huomiota 1760-luvulla. Haluttiin, että lapsille opetetaan käytännön käsityötaitojen lisäksi myös uskonnon alkeita sekä moraalialueita ja kansalaishyveitä. Kasvattivanhempia veloitettiin laittamaan kasvattilapsensa kouluun, mutta todellisuudessa tämä ei toteutunut, koska maaseuduilta puuttui kouluja sekä valvontaa lain toteutumiseksi. (Pulma ym. 1987, 15-25.)

Vuosien 1755-56 valtiopäivillä säätyjen edustajilla oli käytössään maaherrojen ja tuomiokapitulien kertomukset köyhäinhoidon tilasta, joten kokonaiskäsitys rakentui realistisemmalle pohjalle kuin aiemmin. Valtiopäivillä hyväksytty mietintö ”köyhien lasten ylläpidosta ja kasvatuksesta” asetti etusijalle lastenkotien perustamisen suuriin varuskuntakaupunkeihin ja laivastotukikohtiin. Lastenkotien avulla haluttiin saada turvatuksi armeijalle parempaa miehistöainesta. Alle 2-vuotiaiden lasten hoidon katsottiin kuuluvan äideille tai kasvattiäideille ja lapset tuli ottaa laitokseen vasta varttuneempina. Vastaavasti lapset tuli päästää laitoksesta pois vasta 10-14-vuotiaina, aikaisemman 6-8 vuoden sijaan. Mietinnössä edellytettiin myös kasvatuskotien valvonnan järjestämistä. Valtiopäivät hyväksyivät mietinnön ja ensimmäisenä konkreettisenä toimena oli valtiollisen valvontaelimen perustaminen suunnittelemaan ja valvomaan käytännön köyhäinlaitoksen toimintaa. (Pulma ym. 1987, 15-25.)

Vaikka 1750-luvulla hyväksyttiin mietintö köyhien lasten ylläpidosta ja kasvatuksesta, ajatukset eivät kuitenkaan olleet täysin lasten hyvinvoinnista lähtöisin, vaan kuten edellä jo mainittiin, lastenkotien avulla pyrittiin turvaamaan parempi aines armeijan miehistöille, joten lastenkoteja perustettiin varuskuntakaupunkeihin. Näin lastenkotien antaman avun ulkopuolelle jäi vielä suurin osa köyhistä lapsista. Valtiopäivien hyväksymä valvontaelin köyhäinlaitoksille oli kuitenkin askeleen verran kehityksessä eteenpäin ja kohti parempaa lastenhuoltoa. Tuohon aikaan köyhäinlaitokset olivat lasten sijoituspaikkoja, jos kotoaan ei hoitoa saanut.

1760-luvulla alkanut kiinnostus lastenkotilasten kouluttamiseen alkoi leviää myös muuhun väestöön. Kouluja oltiin perustamassa säätyläisten voimin. Kouluja alkoi

syntyä sinne missä säätyläisiä asui. Yritystä oli myös tehostaa seurakuntien opetustyötä, jonka kuitenkin talonpojat estivät. Suomenlinnan upseeristo oli jo aiemmin kiinnostunut kouluajatuksesta ja perustaneet 1750-luvulla laivapoikakoulun jossa alkuun oli noin 30 lasta. Määrä kasvoi vuosisadan lopulle tultaessa jo sataan. Myös kartanon herrat intoutuivat perustamaan kouluja alustalaistensa lapsille. Eräiden kartanoiden alustalaisten lapsille määrättiin jopa koulupakko uhkasakon turvin. Myös ruukeille alettiin perustaa kouluja. (Pulma ym. 1987,18-19.)

Koulujen perustaminen ja sen yleistyminen on ollut myös merkittävä muutos lasten elämään. Työn rinnalle on nostettu myös koulun käynnin tärkeys, joka aikojen saatossa on pikkuhiljaa noussut lasten päätehtäväksi jona se myös on pysynyt aina näihin päiviinkin saakka.

2.3 Sosiaalipolitiikan alkuvaiheet

Valtakunnan ensimmäinen sosiaalihallitus valmisti myös esityksen uudeksi köyhäinhoitolaiksi. Laki vahvistettiin 1763. Tämä hospitaali- ja lastenkotiasetus oli tavallaan ensimmäinen lastensuojelulaki, sillä se sisälsi monia yksityiskohtaisia määräyksiä turvattomien lasten huollosta. Laki painotti kotona tapahtuvan hoidon tukemista. Kotihoitoa varten voitiin myöntää tukea hospitaalien varoista. Hospitaalivaroista tukea saaville lapsille tuli ripustaa kaulaan erityinen merkki kerjäämisen kontrolloimiseksi. Perusteluna perhehoidon ensisijaisuudelle olivat laitoksista yhteiskunnalle koituvien menojen suuruus, lapsen tarpeiden parempi huomiointi ja kulkutautien lastenkodeissa aiheuttamat tuhot. (Pulma ym. 1987, 18-19.)

Vuonna 1763 vahvistetussa laissa on nähtävissä ajatuksia, jotka ovat vuosisatojen ajan kulkeneet mukana ja näkyvät myös nykypäivän lastensuojelussa. Edellähän esimerkiksi kerrottiin kuinka voimaan tullut laki painotti lasten kotona tapahtuvan hoidon tukemista, joka siis myös tänä päivänä näkyy avohuollon tukitoimenpiteinä. Tosin perusteet perhehoidon ensisijaisuudelle ei enää ole lastenkotien kulkutaudit. Toinen peruste eli lapsen tarpeiden parempi huomiointi toimii perusteena hyvin tänäkin päivänä.

Väestöpoliittinen lastensuojelupyrkimys ei rajoittunut köyhäinhoidon uudelleen järjestelyihin vaan 1750-60-luvuilla tehtiin ensimmäiset esitykset myös perhepolitiikan

aloittamiseksi. Valtiopäivät valmistivat 1769-70 esityksen, jonka perusteella eräiden ryhmien henkilökohtaisia veroja alennettiin, mikäli heillä oli 4 tai useampi lapsi huollettavana. Verohelpotukset olivat voimassa siihen saakka, kunnes nuorin lapsista täytti 8 vuotta. Arvot olivat myös muuttuneet vähä vähältä ja oli siirrytty maatalouden korostamiseen sekä rousseulaiseen kasvatuseritykseen. (Pulma ym. 1987, 18-19.)

1800-luvun alun lapsipolitiikka korosti työläiskasvatusta, jota jo toteutettiin Suomenlinnan työ- ja kasvatustaloksissa. Laki alkoi vuosisadan puolivälissä painottaa pitkäaikaisen sijoituksen tärkeyttä ja opetuksen antamista laitoksissa. Hallitus määräsi vuosisadan alkupuolella jaettavaksi vilja-apua turvattomia lapsia hoitoonsa ottaville. Senaatti valmisteli myös uuden köyhäinhoitolain, jonka mukaan apua voitiin antaa nyt myös työkykyisille köyhille, eli tavallaan työttömyyden mahdollisuus tunnustettiin ensikertaa. Laki oli elätehoitoa painottava, joka käytännössä tarkoitti sitä, että lapsen tuli korvata työllään aiheuttamansa kasvatuskulut. Alle 3-vuotiaana kasvatiksi otetun tuli palvella isäntäänsä 21-vuotiaaksi saakka ja 8-12-vuotiaana otetun 18-vuotiaaksi saakka. Kasvattivanhempien ei tarvinnut vuoden 1805 palkollissäännön mukaan enää maksaa veroa kasvattilapsestaan, joka muista palkollisista tuli edelleen maksaa. Lapset pyrittiin antamaan vähiten pyytävälle isännälle, mutta kuitenkin valtioneuvosta saavan kasvattivanhemman tuli olla ensisijaisesti maatalouden harjoittaja. Joskus myös käsityöläiset saivat valtioneuvosta apua lapsista, mutta heille annettiin vain yli 12-vuotiaita ja sillä ehdolla, ettei käsityöläinen harjoittanut tehdastyötä. Näin pyrittiin estämään lapsityövoiman käyttöä. (Pulma ym. 1987, 25-32.)

Askel eteenpäin lastensuojelussa otettiin myös vuoden 1805 palkollissäännössä, jossa pyrittiin estämään lapsityövoiman käyttöä vaikkakin edelleen kasvattilapsi joutui työllään korvaamaan elatuksensa hänestä huolehtineelle perheelle. Ajatuksia kuitenkin jo oli siitä, etteivät lapset ole työntekoa varten olemassa.

1800-luvun puolivälin jälkeen apuun oikeutettujen lasten ikää nostettiin 16 vuoteen. Isäntien ei kuitenkaan ollut pakko pitää lasta sen jälkeen kun tämä oli täysi-ikäinen eli 15 vuotta. Näissä tapauksissa seurakunta oli velvoitettu huolehtimaan lapsesta 16-vuotiaaksi saakka. Näin seurakunnan vastuu ja valvonta korostui turvattomien lasten huollossa. Aikaisemmin seurakunnan rooli ei ollut niin suuri, vaikka seurakunnan velvollisuutta järjestää köyhäinhoitoa kiristettiin koko 1700-luvun ajan. Apua seurakunnalta sai työkyvyttömät, joihin myös lapset luettiin. Järjestelmällisesti

seurakunnissa toteutettiin ruotuhoitoa, eli kirkon vaivaisia jaettiin taloihin hoidettavaksi ja tämän toimintatavan mukaan alettiin myös sijoittaa seurakunnan vastuulle tulleita lapsia, eli myös näitä 15-vuotiaita, joita talolliset eivät halunneet enää pitää. Tällainen elätehoito oli kuitenkin seurakunnan hankala toteuttaa, koska ei ollut jakaa avustuksia elätejä ottaville. 1700-luvun loppupuolikkaalla alkoivat erilaiset verotusjärjestelyt yleistyä, jonka turvin myös elätehoitoa pystyttiin tukemaan. Lastenmäärä kirkon vaivaishoidossa oli kasvussa koko 1700-luvun ajan ja yli 30 % näistä lapsista oli sotilaiden lapsia. (Pulma ym. 1987, 25-32.)

2.4 Lapset työvoimana

Lasten osallistuminen työn tekemiseen maataloudessa on aina ollut normaalia ja luonnollista lapsen kasvua ja sosiaalistumista. Yhtä normaalina pidettiin myös sääty-yhteiskunnassa sitä, että tilattomien lapset lähtivät työväeksi tilallisille jo varhain, koska ajateltiin tämän yhteiskuntaryhmän olevan olemassa vain sitä varten, eikä muuta kuin työntekoa tarvinnut osata. Käsityöläisammateissa ennen kaikkea oli käytössä säännöstely miten lapsia sai työvoimana käyttää. (Pulma ym. 1987, 54-61.)

Alle 15-vuotiaiden asema nousi puheenaiheeksi 1850-luvulla, kun elinkeinolainsäädäntöä alettiin uudistaa. Tähän asetukseen ei kuitenkaan rajoituksia lapsityövoimasta lisätty. 1850-luvulla tehdasteollisuuden yleistyessä lapsityövoima oli olennainen osa tehtaiden varhaishistoriaa. Lapsille ei tarvinnut maksaa läheskään niin paljon palkkaa kuin aikuiselle väestölle ja lapset oli helpompi laittaa tehtaasta pois, kun heitä ei enää tarvittu. Vuonna 1859 manufaktuuri johtokunnan intendentti sai tehtäväkseen tarkistaa tehtaita, joissa lapsityövoimaa käytettiin. Tarkastuskierroksellaan hän sai seuraavanlaisia tuloksia: Tulitikkuteollisuudessa lapsityövoiman osuus oli 60% ja tupakka- ja tekstiiliteollisuudessa 30%. Lapsia käytettiin myös yötoissa ja heidän vuoronsa olivat yhtä pitkiä kuin aikuisten, raportin mukaan jopa 13,5 tuntisia. Kierroksensa pohjalta intendentti teki esityksen lapsityövoiman rajoittamiseksi, mutta se ei saanut tuulta purjeisiinsa. Vuoden 1868 elinkeinolaki luvanvaraisti alle 12-vuotiailta tehdastyön ja 12-18-vuotiaiden yötyön. Vuonna 1879 lakiin lisättiin, ettei alle 15-vuotias saa työskennellä 8 tuntia enempää. Seuraavana vuonna 1890 alle 12-vuotiaiden tehdastyö kiellettiin. 12-15-vuotiaiden työaika ja alle 18-vuotiaiden yötoita rajoitettiin. Viimeisimmät lapsityövoimaa koskevat lait ei enää paljontaan vaikuttaneet

lapsityövoiman käyttöön, koska se oli muutenkin jo vähentynyt muista syistä, kun laki astui voimaan. (Pulma ym. 1987, 54-61.)

Lapsityövoiman käyttö tehtaissa on ollut yksi näkyvimmistä merkeistä siitä, ettei menneillä vuosisadoilla ole lapsen elämää ja oikeutta lapsuuteen arvostettu. Tavallaan työnteettämistä on kyllä menneinä aikoina perusteltu lapsen arvostamisella, sillä työtä tekemällä lapsesta kasvoi kunniallinen ja ahkera aikuinen. Vasta myöhemmin lainsäätäjät myöntivät lapsityövoimaa sääteleviin lakeihin, kun lapsityövoiman käyttö oli jo muista syistä tyrehtynyt.

Lasten työnteon vähentyessä tuli tarve laajentaa koululaitosta. Koulua ei kuitenkaan haluttu teollisuudelle kilpailijaksi vielä 1880-luvulla, joten kompromissina perustettiin iltakouluja tehtaiden yhteyteen. Tehdaskoulut keinona yhdistää työ ja koulu oli hyvin pientä, sillä lapsille tarjotut työt vähenivät roimasti. Pikkuhiljaa päästiin ajatuksesta, että koulut olisivat teollisuuden kilpailija. Lasten työttömyyteen ja näin heitteillä oloon nähtiin kaksi vaihtoehtoa: joko oli perustettava koululaitos laajamittaisena ja luoda oppivelvollisuus tai köyhäinhoidon lisäksi kehittää huolenpito- ja sosiaalijärjestelmät eli lastensuojelu. (Pulma ym. 1987, 54-61.)

1870-luvulla liberalismiin kannattajat alkoivat pohtia yhteiskunnallisia kysymyksiä liittyen teollisuusväestön ongelmiin. Liberalismin kannattajat eivät kieltäneet olemassa olevia ongelmia, mutta olivat kylläkin sitä mieltä, että työväestön oli opittava itse ajamaan omia etujansa ammattiyhdistysten ja muiden yhteiskunnallisten liikkeiden avulla. (Jaakkola 1994, 96-97.)

2.5 Lastenkodit ja rouvasyhdistykset

Suomen ensimmäinen lastenkoti perustettiin tykistörykmentin komentaja Augustin Ehrenswardin vuonna 1751-1752 kokoontuneille valtiopäiville tekemästä anomuksesta. Anomus hyväksyttiin ja komentaja ryhtyi toimiin. Ajatuksen lastenkodin perustamiseen komentaja sai Suomenlinnan rakentamisen aloittamisen myötä, kun rakennustyöt kokosivat paljon sotilaita, työväkeä ja heidän perheitään Helsingin lähistölle. Lastenkoti perustettiin Helsingin lähelle ja tilalle tuli laaja tupakkaviljelmä ja puutarha tuomaan varoja lastenkodille ja töitä lapsille. Lapsille palkattiin myös oma opettaja. 1765-66

valtiopäivät kuitenkin erottivat komentajan rakennustöiden johdosta ja komentaja joutui myymään tilan ja lastenkoti lakkautettiin. Tykistörykmentin lastenkoti on hyvä esimerkki tavasta, jolla 1700-luvulla korporatiivinen yhteiskunta pyrki ammateittain ratkomaan sosiaalisia ongelmia, sillä kullakin ammattiryhmällä oli omat huolenpito-organisaationsa. Keskiajalta peräisin oleva hospitaalilaitos oli 1600-luvulla laajentunut spitaalisten ja mielisairaiden erityislaitokseksi. Etsittäessä keinoja lastenhuollon tehostamiseen syntyi ajatus lasten sijoittamisesta hospitaaleihin, joita suomessa oli 4. Kuitenkin vain yhteen alettiin lapsia sijoittaa. 1754 oli määrätty joukko mustalaisia pakkotyöhön Suomenlinnaan. Heidän 12 lasta sijoitettiin hospitaaliin ja heistä 7 hengissä selvinnyttä siirrettiin 13-14-vuotiainana palkollisiksi Helsingin lähiympäristöön. Rahoituksen puutteessa hospitaaleihin sijoitettuja lapsia ei edellä mainittujen lisäksi juuri tullut. Myös vapaamuurareiden pyrkimyksenä oli 1700-luvulla perustaa suomeen lastenkoti. Tämä ei kuitenkaan yrityksistä huolimatta toteutunut, mutta heidän keräämistä varoista saatiin kuitenkin tuettua vuosittain noin 30 lapsen toimeentuloa. Lastenkotia varten rakennettu puutarha toimii nykyisin kasvitieteellisenä puutarhana Helsingin Kaisaniemessä. (Pulma ym. 1987, 19-23.)

Lastenkoteja on siis yritetty perustaa 1750-luvullakin, mutta suuremmassa mittakaavassa lastenhuoltoa ei noidenkaan laitosten varaan voitu laskea, koska niitä oli edelleen hyvin vähän ja ne toimivat vain lyhyitä aikoja. Ajatus kuitenkin laitoshuollosta oli jo tuolloin olemassa perheisiin sijoituksen rinnalla, kuten se tänäkin päivänä edelleen on.

Säätyläis- ja porvaripiireissä yleistyi hyväntekeväisyystoiminta 1830-40 luvuilla. Suuri merkitys tälle oli sanomalehdistön laajenemisella, joka toi julkisuuteen keskustelunaiheet esimerkiksi köyhyydestä ja naissivistyksestä. Ruotsissa käydyillä keskusteluilla ja ruotsalaisilla esikuvilla, jotka toivat naiset ja naisten yhteiskunnallisen työn esille oli myös suuri osuutensa rouvasväen yhdistyksen toiminnan aloitukseen Suomessa. Viipurissa perustettiin 1835 suljettu yhdistys johon kuului kerrallaan 12 naista. Naiset keräsivät varoja orpolasten ylläpitoa varten esimerkiksi arpajaisten, naamiaisten ja myyjäisten avulla. Varakkaan suvun antaman lahjoituksen turvin naiset perustivat 20-paikkaisen kasvatushuoneen köyhille orvoille ja hoitamattomille tyttölapsille. Heille opetettiin kirjoitus- ja lukutaitoa suomeksi, käsitöitä sekä palvelijattarien askareita. Tämän kaltaisia yhdistyksiä perustettiin kiihtyvällä tahdilla ja myös Oulussa oli 1848 naisten ylläpitämä koulu köyhille lapsille. Naisten toiminta

painottuikin paljolti koulujen perustamiseen, sillä lastenkotien ylläpito vaati liian paljon rahaa. Yhdistysten naiset kiersivät myös kodeissa ja antoivat apunsa perheen äideille, koska katsottiin, että nainen oli perheen moraalisenä selkärankana. Toiminta sai kuitenkin paljon kritiikkiä ja naiset alkoivat hyvin pian kohdistaa apunsa turvattomille lapsille, jotka useasti olivat köyhiä tyttöjä. Diakonia työ tuli myös osaksi lastenhuoltoa 1800 luvulla. Juuret diakoniatyölle löytyvät saksasta ja suomeen tietoa tuli Pietarin ja Ruotsin kautta. Suomessa lehdistö julkaisi artikkelisarjan diakoniatyöstä vuonna 1859. Suomen ensimmäinen diakonissalaitos perustettiin vuonna 1867 Helsinkiin. Aluksi kyseessä oli sairaala, johon sittemmin perustettiin myös lastenosasto. Sairaalan yhteyteen tuli myös 12-paikkainen lastenkoti, jossa järjestettiin niin opetusta kuin työtäkin. (Pulma ym. 1987, 37-44.)

3. HUOLTOVALTION AIKA 1800-LUVUN LOPULTA 1930-LUVULLE

3.1 Elinkeinovapaus toi muutoksia yhteiskuntaan

Kun Suomeen säädettiin elinkeinovapaus 1879, tarkoitti se samalla myös laillisen suojelun, palvelupakon ja muuttorejoituksen poistamista. Käytännössä tämä tarkoitti vanhojen isäntävaltaisten riippumissuhteiden päättymistä. Hitaammin nämä suhteet tosin päättyivät maaseudulla, jossa nopeutumiseen vaikutti maatalouden kaupallistuminen. (Pulma ym. 1987, 64-65.) 1800-luvun lopulla luovuttiin siis laillisesta suojelusta, joka mursi vanhan yhteiskunnallisen huoltosäännön. Näin köyhätkin saattoivat muuttaa kaupunkiin, joissa ei ollut samanlaista organisoitua sosiaalisen huollon ja turvan järjestelmää kuin maaseudulla. Tästä johtui osaltaan kaupunkien köyhyys ongelma. (Toikko 2005, 56-57.)

Sosiaalipoliittiset keskustelut alkoivat suomessa 1870-luvun aikana, sillä teollistumisen, kaupungistumisen ja työväestön laajenemisen mukana ajateltiin tulevan yhteiskuntarauhaa ja -kehitystä uhkaavia tekijöitä. Sosiaaliset ongelmat kasvoivatkin teollisuuskeskuksissa, joissa kaupunkien- ja väestönkasvu oli hallitsematonta. Työläiskaupunginosissa ilman valvontaa kasvaneet lapset herättivät keski- ja yläluokan huolen ja he alkoivatkin vaatia lasten huollon ja kasvatuksen järjestämistä. Tästä tuli pohja yksityiselle ja kunnalliselle lastenhuoltojärjestelmälle. Lastensuojelun kehittäminen jäi kuitenkin pitkäksi aikaa vain kaupunkilaisilmiöksi, sillä maaseudulla sosiaalihuolto toimi vanhan vaivaishoitoperinteen pohjalta taloudellisten intressien vuoksi ja tämä vaikutti myös maaseudun sosiaalipoliittiseen ajatteluun ja päätöksien tekoon. (Pulma ym. 1987, 64-65.) Kaupungeissa ilmenneet ongelmat johtuivat pitkälti uudenlaisen yhteiskunnan sisältämästä taloudellisesta ja poliittisesta epävarmuudesta, esimerkiksi työttömyydestä, alhaisista palkoista ja huonoista asuinoloista. Kaupunkiin muuttaneella väestöllä katkesivat vanhat siteet turvaa tarjonneisiin lähiyhteisöihin, sukuun ja perheeseen. (Ketola ym. 1993, 15.) Kaupunkiyhteisöissä oli hankalat elinolosuhteet, jotka saivat aikaiseksi rikollisuuden, prostituution ja alkoholismin. Näitä ongelmia ratkomaan perustettiin settlementiliike. Liikkeessä korostettiin ennen kaikkea sivistämistä ja kristillisiä arvoja. Lähtökohtana pidettiin työtappaa, jolla muodostettiin luottamus auttajien ja autettavien välille. Autettaville pyrittiin osoittamaan todellinen

auttamisen halu esimerkiksi muuttamalla samoille alueille heidän kanssaan, näin autettavat paremmin uskoivat avuntuojien olevan vakavissaan ja toimivan heidän ehdoillaan. Ihanteena oli, että ihminen saadaan aktivoitua oman elämänsä toteuttamiseen ja ongelmien ratkaisemiseen. Myös sosiaalista koheesiota pyrittiin parantamaan. Asia nähtiin niin että, ongelmien synty ei ole seurausta siellä asuvien ihmisten epäsosiaalisuudesta vaan yhteisön rakenteellisista ja toiminnallisista puutteista, joihin setlementtiliike pyrki myös vaikuttamaan. (Toikko 2005, 113-115.)

Lastensuojelu ajatus alkoi siis kehittyä muuttovapauden myötä keski- ja yläluokan väestön keskuudessa, kun he näkivät kaupunkeihin muuttaneiden köyhien lasten ja perheiden huonot elinolosuhteet kaupungeissa. Vaikka lastensuojelun kehittäminen jäikin pitkäksi aikaa vain kaupunkien ilmiöksi, on se ollut suomen historiassa askel eteenpäin lastensuojelun ja tulevien lakien kehityksessä.

Kritiikki vaivaishoitolakia kohtaan kasvoi huippuunsa 1860-1870 luvuilla. Liberaalien mielestä vaivaishoitolain suomia oikeuksia ei tarvittu enää elinkeino- ja muuttovapauden tultua voimaan, sillä nyt kaikille olisi työtä tarjolla. 1871 määrättiin komitea valmistelemaan muutoksia vanhaan vaivaishoitolakiin. Komitean määräys oli seuraus 1860-luvun lopun nälkäkatastrofissa, joka paisutti vaivaishoidonmenoja. Vuonna 1879 uusi vaivaishoitoasetus tulikin voimaan. Vaivaisavun hakeminen pyrittiin tekemään mahdollisimman vastenmieliseksi ja vaikeaksi. Asetus korosti erityisesti kuntien itsemääräämisoikeutta ja valinnanvapautta tukien myöntämisessä. Vuonna 1886 nimitettiin kuitenkin vaivaishoito-olojen tarkkailija, jonka virka vakinaistettiin 1893. Asetettiin myös säädökset vaivaishoidontarkastuksesta ja tarkastajan ohjesäännössä määriteltiin vaivaishoitopolitiikan linjat. Näin alkoi vaivaishoidon yhdenmukaistuminen ja eri ryhmien hoidon selvä erikoistuminen. Selvimmin nähtävillä oli köyhäinlaitosten perustamisen yleistymisen ja ruotuhoidon katoaminen. Laitosten perustamisen paljoutta selitti myös se, että valtio tuki tätä toimintaa. 1914 köyhäinlaitokset saivat valtiontuen vain jos käyttivät kunnalliskoti nimitystä ja toimivat muutoinkin viranomaisten hyväksymällä tavalla. Näin saatiin aikaiseksi yhtenäiset toimintatavat kaikkialle. (Pulma ym. 1987, 65-73.)

Vaivaishoitolain uudistus, jossa vastuu köyhien ja vaivaisten huollosta siirtyi kirkolta kunnille, loi kysynnän kristillis-sosiaaliselle liikkeelle, kun sosiaaliset ongelmat lisääntyivät, eikä kuntien panos asioiden hoitoon ollut riittävää. Kristillis-sosiaalisen

liikkeen kannattajat pitivät tehtävänä sisälähetyksestä huolehtimisen, joka suunnattiin huono-osaisten ihmisten auttamiseen. Työ kohdistettiin lapsiin, nuoriin, alkoholisteihin, prostituoituihin ja vankeihin. Aatteen tavoite oli ratkoa ongelmia uudistamalla ihmisen uskonelämä. (Toikko, 2005, 34.)

Vuodesta 1893 lähtien yli 3-vuotiaita ei saanut enää sijoittaa vaivaskoteihin, ellei niissä ollut erillistä lastenosastoa. Tämä johti laitossijoituksen harvinaistumiseen ja tämä taas käytännössä tarkoitti elättihoidon suosion kasvua. Elätikihän lapsen sai vähiten lapsesta pyytävä. Lapset jaettiin taloihin huutokauppanettelyin. Tähän alkoi puuttua sivistyneistö ja lehdistö. Lehdissä kirjoiteltiin huutotilaisuuksien ihmisarvoa loukkaavasta muodosta. Kun tällaiset kirjoitukset päätyivät ulkomaisiin lehtiin, oli Suomessa pakko tehdä asialle jotain. 1891 senaatti antoi kuvernööreille määräyksen olla hyväksymättä sellaisia köyhäinhoito-ohjesääntöjä, joissa huutokauppa sallittiin. Laitoshoito alkoi kuitenkin uudelleen yleistyä köyhäinlaitoksiin perustettujen lastenosastojen mutta myös kunnallisten lastenkotien perustamisen myötä. Kiellosta huolimatta köyhäinlaitoksia käytettiin lapsille ns. vastaanottokoteina. 1910-luvulla lastenkotien perustaminen yleistyi, sillä 1. maailmansodan ajan kiristynyt taloudellinen ja yhteiskunnallinen tilanne vaikeutti halukkaiden ja sopivien sijoituskotien löytymistä. Sijoituskotien sopivuuteen kiinnitettiin myös enenevästi huomiota, eikä lapsia annettu vähempivaraaisille, jotka todennäköisesti halusivat lapsen vain taloudellisen hyödyn vuoksi. Toisaalta taas varakkaampiin perheisiin ei enää haluttu lapsia ottaa. Lastenkoteja rakennettaessa pyrittiin mahdollisimman laadukkaan ja pysyvän laitoksen perustamiseen. Enää ei haluttu tilapäisratkaisuja ja tämä katastrofaalinen tilanne oli viemässä pohjaa muotoutumassa olleelta köyhäinhoidon kokonaisrakennelmalta, jonka pyrkimys oli tukea vanhempia kotihoidon antamisessa. (Pulma ym. 1987, 65-73.)

Lehtien vaikutus on ollut mielestäni merkittävää lasten olojen parantamisessa Suomessa. Paineet siitä, mitä ulkomailla Suomesta ajateltiin, sai aikaan hyvää toimintaa lapsia ajatellen. Laitosten perustaminen alkoi yleistyä kun ruotuhoidon kuulunutta lasten huutokauppaa alettiin kritisoida ihmisarvoa loukkaavaksi. Näin ruotuhoidosta alettiin pikkuhiljaa päästä eroon ja lastenkotien rakentaminen yleistyi. Lastenkotien rakentaminen vei kuitenkin pohjaa perhehoidolta jota taas tänä päivänä halutaan painottaa laitoshoidostakin huolimatta.

Yhteisenä tekijänä kunnalliseen köyhäinhoitoon tulleille lapsille oli kuuluminen köyhään ja tilattomaan väestöön. Heiltä olivat joko vanhemmat kuolleet tai he eivät pystyneet huolehtimaan lapsistaan. Suuren ryhmän muodostivat 1910-luvun alussa myös siirtolaisten lapset. Näiden lasten vanhemmat tai toinen vanhemmista oli lähtenyt Amerikkaan siirtolaiseksi paremman tulevaisuuden hakuun. Maalla oli myös aviottomien lasten ryhmä suuri köyhäinhoidossa. Tämä johtuu maaseudun tiukemmasta sosiaalisesta kontrollista kuin kaupungeissa. Kaupungeissa suhtauduttiin myös kovin jäykästi taloudellisten ja moraalisten syiden vuoksi aviottomien lasten tukemiseen. Kaupungeissa kuitenkin köyhien ja turvattomien lasten olot paranivat enemmän kuin maaseudun lasten. Aviottomien äitien asemaa niin maalla kuin kaupungeissa pidettiin muutenkin heikkona, sillä he olisivat kritiikin antajien mukaan tarvinneet ennemmin tukea lastensa hoidossa kuin lasten ottamista heiltä pois. Nopeasti kasvaneet ja slummiutuneet kaupungit toivat mukanaan erilaisia ongelmia, esimerkiksi runsaan alkoholin käytön, aviottomien lasten määrän kasvun ja lapsikuolleisuuden kasvun hygienian puutteellisuuden vuoksi. Myös uudenaikakauden suhdannetyöttömyys toi perheisiin jatkuvaa epävarmuutta. Näihin ongelmiin ei löytynyt ratkaisuja vanhasta vaivashoitoasetuksesta vaan ongelmiin täytyi alkaa hakemaan uusia ratkaisumalleja. Ennen vapaaehtoisuuteen ja lahjoituksiin paljolti perustuva köyhäinhoito oli muuttumassa kunnallisen avun apuvälineeksi. Suurimpiin kaupunkeihin alettiin palkata köyhäinhoidonvirkamiehiä, mikä alkoi luoda pohjaa köyhäinhoidon ammatillistumiselle. (Pulma ym. 1987, 73-77.)

Vuodesta 1907 lähtien lastenhuolto sai vähä vähältä uusia muotoja kotikasvatuksen tueksi. Alle 3-vuotiaille perustettiin lastenseimiä, jonne lapset voitiin viedä äidin työpäivän ajaksi. Iältään 3-6/7-vuotiaille perustettiin lastentarhoja, jotka saivat kasvatustehtäviä äidillisin ottein. Lapsille tuli opettaa uskonnollisuutta, kuuliaisuutta ja järjestystä. Perustettiin myös kesälastentarhoja, jotka sijaitsivat puutarhoilla, jossa luonnollisesti lapsille opetettiin puutarhanhoitoa. Iältään 7/8-13/14-vuotiaille tulivat käsityökoulut ja työtuvat, jotta he saivat toteuttaa luontaista toimintatarmoaan. Paikat olivat omiaan myös jo koulunsa päättäneille ja mahdollisesti työttömille 13-15 -vuotiaille. Myös kesäsiirtoloihin ja kesäksi elätteelle anto yleistyi. Näiden toimien tarkoituksena oli pelastaa työläiskortteleiden lapset katuelämältä. (Pulma ym. 1987, 86-87.)

1900-luvulla alkoi tulla nykypäivänakin ilmeneviä ongelmia, esimerkiksi suhdannetyöttömyys ja runsas alkoholin käytön, joihin ei osattu vastata voimassa ollein laein. Tästä ollaankin lähdetty tulemaan kohti nykypäivää ja elinoloja on tästä eteenpäin pystytty jo paremmin vertaamaan nykyisiin. Näin ollen myös luodut lait ja uudet ajatukset ovat alkaneet luomaan entistä enemmän pohjaa nykypäivän laeille ja toimintamalleille. Lastenseimi ja lastentarhat tulivat jäädäkseen ja samoin nykyisin kuin 100 vuotta sitten näillä on merkityksensä myös lastensuojelullisessa mielessä.

3.2 Ajatus suojelukasvatuksesta synnytti lastensuojelulain

Suomessa alkoi levitä suojelukasvatus ajatus, kun kriminopoliittinen reformiliike alkoi pohtia lasten ja nuorten rikollisuutta ja sen ehkäisykeinoja. Kansainvälisesti suojelukasvatuksen kehittäminen oli oikeustieteilijöiden työtä, mutta Suomessa sitä tekivät myös opettajat ja sisälähetyshenkiset papit. Vuoden 1866 väliaikainen rangaistusten täytäntöönpanoasetus määräsi alle 18-vuotiaat rikoksentekijät sijoitettavaksi mahdollisuuksien mukaan kasvatuslaitokseen. Tällaisia kasvatuslaitoksia ei kuitenkaan ollut tarjolla. Näin ollen oli kiireellistä saada tällaisia erillislaitoksia perustetuksi. Rikollisten lasten lisäksi laitoksiin voitiin ottaa myös rikollisten ja moraalisesti vajonneiden vanhempien lapsia. Lapset voitiin ottaa laitoksiin vasten vanhempien tahtoa, mutta kustannuksiin tuli vanhempien kuitenkin osallistua. Ensimmäinen vankeinhoitohallinnon alainen kasvatuslaitos aloitti toimintansa vuonna 1891 ja vuoteen 1913 mennessä vankeinhoitohallinnolla oli käytössään viisi kasvatuslaitosta rikoksiin syyllistyneitä alaikäisiä varten. Vuoden 1897 valtiopäivillä vaadittiin suojelukasvatuksen kehittämistä. Myös papisto ja talonpojat yhtyivät näihin vaatimuksiin. Valtiopäivillä hyväksyttiin anomus asettaa komitea selvittämään asiaa. Komitea asetettiin vuonna 1902. Komitea määritteli suojelukasvatuksen siveellisessä suhteessa laiminlyödyille, ruumiillisesti huonohoitoisille ja pahoinpidellyille sekä pahantapaisille lapsille yhteiskunnan puolesta annettavaksi erityiseksi suojelukseksi ja kasvatukseksi. Mietintö valmistui kaksiosaisena vuosina 1905-06. Suojelukasvatuksen tarpeessa olevat alle 15-vuotiaat lapset oli mietinnössä jaoteltu seuraavasti:

1. korvausta vastaan otetut kasvattilapset
2. lapset, joiden vanhemmat tai holhoojat ovat paheellisuuden,

huolimattomuuden tai kykenemättömyyden vuoksi laiminlyöneet lapsen siveellisen kasvatuksen sekä ruumiillisesti huonosti hoidetut ja pahoinpidellyt lapset

3. pahatapaiset lapset, joiden ojentamiseen kodin ja koulun kasvatuskeinot eivät riitä sekä

4. rikoksen tehneet lapset.

Myös 15-17-vuotiaat kohtien 2 ja 3 lapset voitiin ottaa suojelukasvatuksen piiriin, jos olosuhteet niin vaativat ja kasvatuksella olisi saavutettavissa myönteisiä vaikutuksia.

Mietintö ei johtanut lainsäädäntötoimiin, mutta senaatti pyrki edistämään asiaa hallinnollista tietä. Vuoden 1909 toisilla valtiopäivillä jätettiin anomus lainsäädännöstä, jolla lapset saisivat oikeussuojan julmuutta, pahoinpitelyä, huonohoitoisuutta ja työvoiman vahingollista käyttöä vastaan. Lakia ei kuitenkaan saatu säädettyä. Vuoden 1918 kansalaissodan tapahtumat tulkittiin osoitukseksi siitä, että työväestö oli moraalisesti kypsytöntä, joten heidän kasvatustapoja ja kotiooloja tuli tiukasti valvoa. Pelättiin uutta kapinallisten sukupolvea ja tämä oli vauhdittava tekijä lastensuojelulainsäädännön ja –järjestelmän kehitykseen. Vuonna 1922 suomeen sitten saatiin oppivelvollisuuslaki ja vihdoin myös uusi köyhäinhuitolaki. Sosiaaliturva rakentui henkilökohtaisen tarveharkinnan varaan, joka samalla mahdollisti tehokkaan sosiaalisen kontrollijärjestelmän rakentumista. Oppivelvollisuus velvoitti kunnat järjestämään varattomille oppilaille ruokailu- ja vaateavustuksia. Alaikäisten työssäkäyntiä sääteleviin lakeihin kirjattiin 16-vuoden alaikäisyysraja. Köyhäinhuitolakiin kirjattiin pykälä, joka velvoitti kunnat antamaan köyhäinhoidon avulla elatusta ja apua niille, jotka sitä ei tarpeensa mukaisesti muuten saa. Ensimmäisenä ryhmänä tällaisiksi avunsaajiksi oli mainittu alle 16-vuotiaat varattomat, toisen huolenpitoa vailla olevat alaikäiset. Laissa sanottiin myös, että kuntien tuli painottaa ehkäisevää köyhäinhuotoa, jota annettiin koteihin ja korostetusti tätä lainkohtaa haluttiin käyttää lastenhuollon järjestämiseen. (Pulma ym. 1987, 105-165.)

Vuonna 1936 vahvistettiin Lastensuojelulaki ja se astui voimaan seuraavan vuoden alusta lähtien. Lain tärkeimmäksi anniksi lain luomisvaiheessa nähtiin huostaanottosäännösten aikaan saanti. Lastensuojeluntehtävänä oli tarpeellisen lastenhoidon ja kasvatuksen neuvonnan järjestäminen sekä kotikasvatusta tukevien ja täydentävien laitosten perustaminen, ylläpitäminen tai tukeminen tarpeen mukaan.

Myös suojelutoimenpiteisiin ryhtyminen kuului lastensuojelun tehtäviin, mikäli lapsi on huollon tarpeessa esim. sen vuoksi, että vanhemmat ovat kuolleet tai hylänneet, tai vanhemmat ovat sairaita, ymmärtämättömiä tai juopottelevia eikä siksi pysty antamaan lapselle tarvittavaa hoitoa ja kasvatusta. Huostaanotossa tuli pyrkiä sopimukseen vanhempien kanssa, mutta jollei se ollut mahdollista, oli oikeus ottaa lapset myös vasten vanhempien tahtoa. Suojelutoimet loppuivat tavallisesti, kun lapsi täytti 16, mutta niitä voitiin jatkaa 18-vuotiaaksi saakka. Lakia rikkoneet lapset ja nuoret henkilöt saattoivat kuulua suojelutoimien piiriin jopa 21-vuotiaaksi saakka. (Pulma ym. 1987, 155-160.)

Vuona 1930-luvulla voimaan tullut lastensuojelulaki on ollut pohja myös nykyään voimassa olevalle laille. Edelleenkin lastensuojelun tulee järjestää tarpeellinen lastenhoito ja kasvatusneuvonta. Myöskin suojelutoimenpiteisiin ryhtyminen ilman vanhempien suostumustakin on edelleen voimassa. Suojelutoimenpiteiden jatkuvuuden ikäraajat ovat tosin muuttuneet, mutta lain tärkein ajatus on kuitenkin säilynyt.

4. SOSIAALIVALTION AIKA 1930-1980

4.1 Sosiaalipolitiikan ja sosiaaliturvan kehitys

1930-luvun puoliväli on ollut käännekohta suomalaisen sosiaalipolitiikan kehityksessä. Vuoden 1936 huoltolakikokonaisuus sisälsi lastensuojelulain, joka käytännössä lähes yksin edusti valtiollista sosiaalipolitiikkaa. Myös sosiaaliturva otti ensiaskeleitaan samoihin aikoihin, sillä hallitus oli tehnyt esityksen kansaneläke- ja äitiysavustuslaeiksi. Heti vuonna 1937 hyväksyttiin esitetty äitiysavustuslaki, jolla pyrittiin tasoittamaan perhekustannuksia. Aluksi avustukset olivat tarveharkintaisia, mutta vuoteen 1949 saakka löystyneet vähävaraisuusehdot poistettiin lopulta kokonaan. Avustus oli äitiyspakkauksen muodossa, jonka saanti sidottiin terveystarkastuksiin. (Pulma ym. 1987, 198-201.)

1930-luvulla alkoi Suomessa tapahtua sosiaalipolitiikan alueella. Aikaisemmin hitaasti kehittyneet sosiaalipoliittiset näkökulmat alkoivat harppoen kehittyä kohti nykypäivän tasoon. Suomalaiset saivat paljon erilaisia turvajärjestelmiä elämänsä tuekseen, joita ei ennen ole ollut. Perheiden perustamista alettiin tukea ja tämä kehityssuunta on pysynyt 2000-luvulle saakka.

Väestöpolitiikan näkökulma oli sota-aikana yksi sosiaalipoliittinen kulmakivi ja toinen oli asevelihenki. Aseveli-ideologian mukaan alettiin toteuttaa luokkien välistä yhteistyötä, jonka luomalla talkoohengellä avustettiin mitä erilaisimpia järjestöjä. Aseveli toiminta loi kuvaa oikeudenmukaisesta ja vastuuntuntoisesta yhteiskunnasta, joka kansanvaltaisen valtion ympärille kokoontuneena ja sen organisoimana viitoittaa tietä kohti sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Perhelisien maksu, äitiysavustuksen laajentaminen ja maksuton kouluruokailu ovat aseveli-ideologian näkyviä saavutuksia. Vuonna 1943 alkoi perhelisien jako, jota annettiin varattomille monilapsisille perheille. Tavara-avustuksia voitiin antaa perheen viidennestä lapsesta eteenpäin. Perheavustuksen antaminen lopetettiin 1974. Vuonna 1939 kansakouluihin määrättiin järjestettäväksi maksuton kouluruokailu. Lapsiperheitä tuettiin myös verovähennyksin ja vuonna 1948 eduskunta hyväksyi yleisen lapsilisän maksamisen kaikista alle 16-vuotiaista lapsista. (Pulma ym. 1987, 198-201.) 1940-luvun perhepolitiikasta tulikin keskeinen painopiste sosiaalipolitiikkaan. Ajateltiin, että maa saataisiin paremmin

uuteen nousuun sodan jälkeen, kun perheitä alettaisiin tukea, koska syntyvyyskin oli normaaliin nähden 1,5-kertainen. Isoihin maalaisperheisiin saatiin myös avuksi kodinhoitajia, joiden määrä oli 1940-luvulla nopeassa kasvussa. Talouden- ja lastenhoidon ohella kodinhoitajat antoivat valistusta ja neuvontaa erilaissa asioissa. (Ketola ym, 1993, 18.)

Lasten elämän laatuun on vaikuttanut suuresti lastensuojelulain lisäksi sosiaalipolitiikan ja väestöpolitiikan linjaukset 1930-luvulla. Se, että äitiysavustuksia päätettiin alkaa maksaa, oli iso askel eteenpäin perheiden tukemisessa ja lapsuuden arvostamisessa. Myös saadut verovähennykset, talouden- ja kodinhoitajat ja maksuttomat kouluruokailut auttoivat perheitä suuresti. Näistä äitiysavustus ja ilmaiset kouluruokailut ovat jääneet voimaan ja tällä hetkelläkin niiden merkitys perheille on suuri. Tänä päivänä ne tosin ovat enemmän itsestänselvyyksiä eikä niiden saantiin kiinnitetä kovinkaan suurta huomiota, mutta varmasti sitten meteli nousisi, jos niitä yritettäisiin poistaa avustusten joukosta.

4.2 Lastenhuolto sotien Suomessa

Lastenhuoltoon on eriaikoina pitänyt keksiä nopeitakin ratkaisuja, esimerkiksi sota-aikana mietittiin paljon, miten lapset pysyisivät turvassa ja miten heille voitaisiin turvata heidän tarvitsema välttämätön huolenpito. Talvisodan ollessa käynnissä syntyi ajatus lasten hengen ja terveyden turvaamisen pohjalta, siirtää suomalaisia lapsia ruotsalaisiin perheisiin turvaan. Vuoden 1939 lopussa oli jo 5000 ruotsalaisperhettä ilmoittautunut halukkaiksi ottamaan perheeseensä suomalaisen sotalapsen. Ensimmäiset lapset lähtivät jo 15.12.1939 laivalla Ruotsiin turvaan. Talvisodan aikana ruotsiin siirtyi kaikkiaan noin 9000 lasta ja 3000 aikuista. Aikuiset, eli äidit, siirtyvät siinä tapauksessa, että lapset olivat alle 3-vuotiaita. Osa ruotsiin siirtyneistä oli pohjoisesta omin avuin Ruotsiin menneitä. Helmikuussa 1944 alkoi toinen suuri aalto lapsia siirtyä Ruotsiin. Silloin yhteensä noin 70 000 lasta siirtyi turvaan rajan toiselle puolelle. Joukossa oli paljon jo toista kertaa Ruotsiin siirtyneitä lapsia, sillä heitä ehdittiin palauttaa Suomeen talvisodan päätyttyä. Kaiken kaikkiaan Ruotsiin uskotaan jääneen noin 15000 suomalaista sotalasta, määrästä ei tosin voida olla täysin varmoja. Syynä lasten ruotsiin jääntiin oli suomessa vallinneet köyhät olot ja tästä seurannut perheiden kyvyttömyys

huolehtia lapsista. Perheet katsoivat parhaaksi jättää lapsensa sinne, missä heistä oli varaa pitää huolta. (Pulma ym. 1987, 201-209.)

Sotien ollessa käynnissä syntyi suomessa elintarvike pula. Ongelma oli kaupungeissa ja teollisuuskeskuksissa suurempi kuin maaseuduilla. Helpotusta tilanteeseen toi ruokalahjoitukset, jotka käynnistivät vuonna 1942 ruuanjakelutoiminnan syrjäseuduilla ja teollisuuskeskuksissa. Vuonna 1943 ruoka-annoksia jaettiin 39 kaupungissa ja toiminta laajeni kokoajan niin, että vuonna 1949 niitä sai jo yli 80 paikkakunnalla. Ruoka-avustuksia Suomeen annettiin esimerkiksi Ruotsista ja Tanskasta. Myös Unicef ja YK ulotti apunsa Suomeen saakka. (Pulma ym. 1987, 204.)

Suuri ongelma tilanne oli myös sotaorpojen huolehtimisessa, nimittäin sotimisen jäljiltä suomessa oli noin 50 000 orvoksi jäänyttä lasta. Sota-aikana lasten turvaksi annettiin laki sotaorpojen työhuollosta, jonka perusteella turvattiin alle 17-vuotiaiden vähävaraisten sotaorpolasten ammattikoulutus valtion varoin. Avustuksia sai opetukseen, majoitukseen ravintoon, sairaanhoitoon, matkoihin koulutuspaikalle ja matkaan ensimmäiseen työpaikkaan. (Pulma ym. 1987, 201-209.)

Sota aikojen ongelmat olivat luonteeltaan niin erilaisia, ettei niitä pysty millään soveltamaan tähän päivään. Silloin tehtiin poikkeustilanteen vaatimia päätöksiä ja ratkaisuja, jotta asiat tuli edes jotenkin hoidetuksi, esimerkiksi laki sotaorpojen työhuollosta. Tosin esimerkiksi ruoka-avustustenjakko on säilynyt 2000-luvulle saakka vaikka elintarvikepula ei olekaan siihen enää syynä.

4.3 Aika sotien jälkeen

Korkeatasoista lastenkotiverkostoa pidettiin lastensuojelun kehityksen kulmakivenä ja niinpä heti sotien jälkeen määrättiin lastensuojelukomitea kehittämään lastenkotien toimintaa. Komitean huolenaiheena oli se, ettei erityislaitoksia ollut tarpeeksi ja se, että lastenkodit sijaitsivat pääasiallisesti etelässä ja asutuskeskuksissa. Komitean 1946 tekemän selvityksen mukaan suomessa oli tuolloin 207 lastenkotia, joissa oli noin 40% kaikista huostaan otetuista lapsista. Suurimmissa laitoksissa oli yli 50 lasta ja muutamassa pienimmässä vain 10. Komitean saavutus oli 1949 annettu laki lastenkotien valtionavusta, joka vaikutti niin, että lastenkodeissa olleiden paikkojen

määrä pieneni ja erityislaitoksia perustettiin enemmän. Tosin paljon erityislaitoksia perustettiin vain sen saaman lisävastuksen vuoksi, vaikkei mitään erityiskasvatusta pystyttykään tarjoamaan. (Pulma ym. 1987, 234-248.)

Perheiden elämään vaikuttavia ratkaisuja sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta tehtiin 1970-luvulla, jolloin tuli voimaan merkittäviä lakiuudistuksia: kansanterveyslaki ja päivähoitolaki. Ennen tätä oli jo sairausvakuutus ja työeläkejärjestelmä alkaneet kehittyä. Pikkuhiljaa sosiaaliturvasta ja sosiaalihuollosta alkoi tulla kiinteä ja merkityksellinen osa koko yhteiskunnan rakennetta. (Ketola & Kokkonen 1993, 19.) Vuonna 1971 valmistui sosiaalihuollon periaatekomitean mietintö, jossa määriteltiin sosiaalipalveluita ja asiakastyötä ohjaavia periaatteita: palveluhenkisyys, normaalius, valinnanvapaus, luottamuksellisuus, ennaltaehkäisy ja omatoimisuuden edistäminen. Tämä oli pohjaa tulevalle sosiaalilainsäädännölle. (Ketola ym. 1993, 52.)

Vuosien ja vuosikymmenien ajan oli siis yritetty uudistaa jälkeen jäänyttä lastensuojelulakiamme. Monien yritysten jälkeen uusi lastensuojelulaki saatiinkin aikaan ja se hyväksyttiin. Voimaan laki astui 1.1.1984. Ideologiana lakia laadittaessa oli lapsen etu. Lapsen katsottiin tarvitsevan suojelua yhteiskuntaa vastaan. Lapsesta ja nuoresta oli tehtävä täysivaltainen kansalainen, jonka mielipidettä kuunnellaan tehtäessä hänen elämäänsä kohdistuvia päätöksiä. Myös ruumiillinen kuritus kiellettiin laissa vedoten lasten täysivaltaisuuteen. Kansalaisille lain tuli opettaa oikeita kasvatustenetelmiä ja nostaa lapsen etu aikuisten oikeuden yläpuolelle. (Pulma ym. 1987, 234-248.)

Vuoden 1984 lain keskeisin käsite on perhe- ja yksilökohtainen lastensuojelu. Se on luotu hengessä, jonka mukaan ongelmat on pyrittävä ratkaisemaan yleistentoimien avulla ihmisten omissa elinympäristöissään. Laissa jaetaan annettava tuki kolmeen ryhmään: avohuollontukitoimiin, sijaishuoltoon ja jälkihuoltoon. Avohuollossa tukea annetaan lapselle tai koko perheelle heidän omaan elinympäristöönsä. Lasta tai perhettä ohjataan, neuvotaan, osallistutaan heidän elämäänsä tarpeen mukaan, järjestetään tukiperhe tai tukihenkilö sekä tuetaan taloudellisesti tai järjestämällä asunto. Sijaishuollossa taas lapsen hoito järjestetään kodin ulkopuolelle. Huostaanotolla vastuu lapsen arjesta siirtyy vanhemmilta kunnan sosiaalilautakunnalle. Huostaanotto jatkuu vain sen aikaa, kuin edellytykset siihen on olemassa, enintään siihen saakka, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. Huostaanottoa pyritään pitämään väliaikaisena tilanteena ja sen

jälkeen pyritään siirtymään huostaanoton purun kautta jälkihuoltoon. Jälkihuolto on paljolti avohuollon tukitoimien tarjoamista lastensuojelun asiakkaille. Päätettäessä mitä näistä toimista kuhunkin tapaukseen kohdennetaan, vaikuttaa lastensuojelulain perusajatus, eli lapsen etu ratkaisevana päätöksiin. Huomioon tulee ottaa lapsen etu pitkällä tähtäimellä, eli mikä on lapsen suurin etu tai vaihtoehtoisesti pienin paha. Huostaanottoon tulee ryhtyä vain, jos se on ihanteellista kussakin tapauksessa. Jos esimerkiksi avohuollontukitoimilla ei uskota saavutettavan tai ei ole yrityksistä huolimatta saavutettu haluttuja tuloksia, on huostaanotto tällöin perusteltua. (Puonti & Saarnio, 2005, 77-84.)

5. LASTENSUOJELU TÄNÄÄN

5.1 Historia näkyy tämän päivän lastensuojelussa

Lasten tämän hetkiseenkin elämän laatuun ovat vaikuttaneet suuresti lastensuojelulain lisäksi sosiaalipolitiikan ja väestöpolitiikan linjaukset, joita alettiin tehdä 1930-luvulla. Se, että tuolloin äitiysavustuksia päätettiin alkaa maksamaan ja voimaan tulivat myös verovähennykset, talouden- ja kodinhoitajien saanti ja maksuttomat kouluruokailut, olivat isoja askelia eteenpäin perheiden tukemisessa ja lapsuuden arvostamisessa. Nämä askeleet näkyvät lastenhuollossa yhä edelleen.

Vuonna 2008 voimaan tulleen lastensuojelulakimme tarkoitus lasten ja nuorten kasvuolojen kehittämiseen, huoltajien tukemiseen lastenkasvatuksessa sekä lapsen huollon turvaamiseen kaikissa olosuhteissa on lähtöisin jo vuoden 1983 laista. (Mahkonen 2007, 48-49.) Nämä perusajatuksot ovat säilyneet 25 vuoden ajan tärkeinä osina lastensuojelua ja ne haluttiin edelleen vuonna 2008 sisällyttää lastensuojelulaakiimme. Ne sisältyvät myös vuonna 2010 voimaantulleeseen lastensuojelulakiimme. Uusimman lain muutokset koskevat esimerkiksi kiireellistä sijoitusta ilmoitusvelvollisten piirin lisäämistä, ennakollista lastensuojeluilmoitusta, yhteydenpidon rajoittamista ja vireille tulon alkamista.

Suuren merkityksen tämän päivän lastensuojelulle on myös antanut vuonna 1989 hyväksytty YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus, Lapsisopimus. Tämän sopimuksen hyväksyi suurin osa Euroopan maista jotka myös ratifioivat sen itseään sitovaksi. Sopimuksessa korostettiin lapsen ihmisarvoa, perusvapauksia, yhdenvertaisuutta ja lapsen edun huomioon ottamista. (Puonti ym. 2005, 64.)

Suomessa lastensuojelun keskusliitto edustaa suomalaista lastensuojelua kansainvälisillä foorumeilla ja toimii asiantuntijana mm. lähialueyhteistyössä. Lastensuojelun keskusliitto on myös jäsenyhteisöjensä linkki alan eurooppalaisiin ja kansainvälisiin järjestöihin. Toiminnan ja viestinnän tavoitteena on lapsen edun turvaaminen eurooppalaisessa lainsäädännössä, ohjelmissa ja sopimuksissa sekä lapsia koskevien kansainvälisten sopimusten, esimerkiksi YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, toteutumisen seuraaminen eri maissa. (www.lskl.fi 12.4.2010.)

Ehkäisevää lastensuojelutyötä on korostettu lastensuojelulaissamme ja se näkyy esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvolassa, päivähoitossa, opetuksessa ja nuorisotyössä. Lapset ja perheet eivät tässä vaiheessa ole lastensuojelun asiakkaita, vaikka palveluja käyttäisivät, vaan käyttävät palveluita, jotka ovat osana lapsille, nuorille ja perheille tarkoitettuja palveluja, jotta ongelmilta ja lastensuojelun asiakkuudelta välttyisi tulevaisuudessa mahdollisimman moni. Ehkäisevä lastensuojelutyö näkyy myös aikuisille suunnatuissa palveluissa. Esimerkiksi mielenterveys- ja päihdepalveluissa arvioidaan onko vanhemman kyky huolehtia lapsista heikentynyt ja tarviiko lapsi kyseisessä tilanteessa apua ja tukea.

Lain mukaan kunnan tai kuntien yhdessä on laadittava suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnitelma hyväksytään valtuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Suunnitelmassa esitettävät asiat on otettava huomioon kunnan talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelma on uusi lakisääteinen väline lasten hyvinvointi- ja lastensuojelutyön ohjaamiseen, johtamiseen ja kehittämiseen. Laki pyrkii tehostamaan lastensuojelun toteuttamista tavoitteellisesti, suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti niin toimintaedellytyksistä ja toiminnan linjaamisesta tehtävässä kunnan päätöksenteossa, kuin lasten ja nuorten sekä lastensuojelun palvelujärjestelmän kokonaistoimivuudessa sekä lapsi- ja perhekohtaisessa asiakasprosessissa. (www.finlex.fi 12.4.2010.)

Kunnissa toteutetaan myös erilaisia lapsipoliittisia ohjelmia, joiden vaikutuksesta eritahojen yhteistyö on tiivistynyt. Ohjelmat tukevat kunnan suunnittelua ja päätöksentekoa ja lähes puolessa kunnista ohjelman myötä on kehitetty palvelujen saatavuutta ja laatua. Lapsipoliittinen ohjelmatyö lisää lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraamista ja suunnitelmallisuutta. Tärkein hyvinvoinnin seurantamenetelmä kunnissa on kouluterveyskysely. Eri alojen toimijoista koostuva yhteistyöryhmä seuraa lisäksi ohjelman toimeenpanoa ja lasten hyvinvoinnin kehittymistä. Lapsipoliittinen ohjelma on valmiina 107 kunnassa. (www.kunnat.net 12.4.2010.) Valtioneuvosto on hyväksynyt neljä lapsia koskevaa ohjelmaa toteutettavaksi. Ohjelmissa luvataan edistää lasten osallistumista ja lasten oikeuksista tiedottamista. Näitä ohjelmia ovat lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma, lapsi ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2008 – 2011,

koulutus ja tutkimus 2008 – 2012 sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma 2008-2011.

5.2 Lastensuojelulain tavoitteet ja päälinjat

Uusin lastensuojelulakimme Suomessa astui voimaan 1.1.2008 pitkien valmisteluiden jälkeen. Uudessa laissa on korostettu erityisesti sitä, että huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa hoidosta ja lapsen edun turvaamisesta. Uutena tärkeänä toimintamuotona on lakiin otettu mukaan ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö. Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeuksien ja edun huomioon ottaminen lastensuojelua toteutettaessa. Lailla on myös pyrkimys edistää eri viranomaisten välistä yhteistyötä, sekä parantaa lapsen ja vanhempien oikeusturvaa lastensuojeluun liittyvässä päätöksenteossa. Laissa on myös pyritty tietoisesti selkeyttämään lainkohtia, joissa käsitellään lapsen mielipiteen selvittämistä, lapsen kuulemista ja lapsen puhevallan käyttöä. Tarkoituksena on ollut taata jokaiselle lapselle mahdollisuudet vaikuttaa itseään koskevaan päätöksen tekoon mahdollisimman paljon. (Mahkonen 2007, 27-31.) Painopistettä on pyritty siirtämään ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen ja avohuoltoon (Taskinen 2007, 7).

Laissa siis painotetaan yhtenä osa-alueena ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Käytännön toiminnassa sen tulisi näkyä esimerkiksi niin, että kunta huolehtisi palveluiden avulla tuen vanhemmille, huoltajille ja muille lapsen kasvatukseen osallistuville henkilöille. Kunnassa voisi olla esimerkiksi kokoontumistiloja pientenlasten vanhemmille, erilaisia ryhmiä minkä tahansa ikäisten lasten vanhemmille tai opasvihkosia erilaisten ongelmatilanteiden ratkaisuihin. Ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön nimissä laki edellyttää myös kunnan järjestämään koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita, jotta oppilaat saisivat tarvitsemansa tuen ja ohjauksen koulunkäyntiin. Näillä palveluilla tulisi myös edistää koulun ja kodin välistä yhteistyötä. Sosiaalihuollon tulee olla myös edustettuna tilanteissa, joissa lapsen erottamista koulusta käsitellään koulutoimissa. (Taskinen 2007, 23-24.)

Toisena painopisteenä pidetään varhaista tukea. Tällä tarkoitetaan tilanteeseen puuttumista mahdollisimman varhain, ennen kuin ongelmat kärjistyvät ja lisääntyvät. Mitä varhemmin tilanteisiin pyritään etsimään ratkaisua, sitä enemmän on

mahdollisuuksia miten toimia. Tärkeä edellytys tilanteen onnistuneelle ratkaisulle on työntekijöiden ja vanhempien luottamuksellisen suhteen rakentuminen. (Taskinen 2007, 16-18.)

Kolmas painotusalue laissa on avohuollon suosiminen. Pyrkimys olisi tukea lasta ja perhettä ensisijaisesti heidän omassa elinympäristössään eli omassa kodissa avohuollon tukitoimin. Tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea vanhempia/hooltajia/muita lapsen kasvattajia. Kunnan tulee turvata asuminen ja tukea taloudellisesti, jos lastensuojelun tarve oleellisesti liittyy näihin seikkoihin. Muita avohuollon tukimuotoja voivat olla esimerkiksi lasten päivähoidon tai lapsiperheiden kotipalveluiden järjestäminen. Myös tukihenkilöiden ja tukiperheiden käyttö on mahdollista. Vaihtoehtoja on paljon ja jokainen perhe saa juuri heille parhaiten sopivia palveluja. Avohuollon tukitoimena voidaan myös järjestää määräaikainen sijoitus kodin ulkopuolelle, jos vanhemmat siihen suostuvat. Yli 12-vuotiaan lapsen täytyy myös itse olla suostuvainen sijoitukseen, jotta se voidaan toteuttaa. (Taskinen 2007, 41-44.)

5.3 Uudistukset lakiin 2008

Uuden lain tultua voimaan kuntien täytyi laatia suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnitelman täytyy sisältää laajasti lasten ja nuorten sekä perheiden hyvinvointiin liittyvät palvelut. Näitä ovat muun muassa lasten ja nuorten hyvinvointia edistävät ja heidän ongelmia ehkäisevät toimet sekä palvelut, lastensuojeluun varattavat resurssit, lasten ja perheiden tukemiseksi käytettävissä oleva palvelujärjestelmä ja eri toimijatahojen yhteistyön järjestäminen. Lastensuojelun suunnitelmassa on esitettävä myös miten suunnitelmaa toteutetaan ja seurataan. Suunnitelma ja sitä koskeva seuranta- ja arviointisuunnitelma ovat uusi lakisääteinen kunnan lastensuojelun ohjausväline. (<http://www.mtkl.fi/> 1.12.2009)

Uuden lastensuojelulain mukaan lastensuojeluilmoituksen tekemisen kynnys madaltuu ja ilmoitusvelvollisuus laajenee. Ilmoitusvelvollisia ovat sosiaali- ja terveydenhuollon, koulutoimen, poliisin sekä seurakunnan työntekijöiden lisäksi esim. nuorisotoimen työntekijät sekä yksityisellä sektorilla toimivat palveluntuottajat. Salassapitovelvollisuus ei estä ilmoituksen tekemistä. (Taskinen 2007, 30-32.)

Lastensuojelun tarve on selvitettävä viivytyksettä ja perusteellisesti viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun lapsen tilanteesta on otettu yhteyttä lastensuojeluun. Sosiaalityöntekijän on tavattava lapsi henkilökohtaisesti ja työntekijällä on oikeus tavata lapsi, vaikka huoltaja sitä vastustaisi. Selvityksen perusteella tehdään yhdessä lapsen ja perheen kanssa asiakassuunnitelma, johon kirjataan tarvittavat palvelut ja toimenpiteet. Jos vanhemmat vastustavat lastensuojelutarpeen selvittämistä, päätös haetaan tuomioistuimelta. Jos lapsen olosuhteet ja elinolot uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyden, tai lapsi itse vaarantaa vakavasti omaa terveyttään ja kehitystään esim käyttämällä päihteitä tai tekemällä rikoksia, lapsi on otettava sosiaalihuollon huostaan ja sijoitettava sijaishuoltoon. Päätöksen huostaanotosta tekee kunnan viranomainen. Jos huoltaja tai yli 12-vuotias lapsi vastustaa huostaanottoa ja sijoitusta, asian ratkaisee hallinto-oikeus. Huostaanotoissa, joita asianosaiset eivät vastusta, päätöksenteko on kaksipuolainen; sosiaalityöntekijä valmistelee asian ja johtava viranhaltija tekee päätöksen. (<http://www.mtkl.fi/> 1.12.2009)

Jokaiselle lastensuojelun piiriin tulevalle lapselle tulee nimetä sosiaalityöntekijä, joka hänen asioitaan hoitaa. Uudessa laissa sanotaan myös, että lapselle määrätään edunvalvoja huoltajan sijaiseksi, jos se on tarpeellista lapsen edun turvaamiseksi. Tällöin puhevalta lapsen asioissa siirtyy vanhemmalta edunvalvojalle. (Mahkonen 2007, 28.)

Lain mukaan lasta on myös kuultava ennen heitä koskevien päätösten tekemistä. Iällä ei ole merkitystä lasten kuulemisessa. Lapsen, niin kuin muidenkin asianomaisten kuuleminen on tärkeää, jotta päätöksentekijällä olisi mahdollisimman hyvät edellytykset tehdä työtään. Myös asiakkaan, niin aikuisen kuin lapsenkin oikeus on tulla kuulluksi. (Mahkonen 2007, 102-103.)

Tahdonvastaisissa huostaanotoissa päätöksenteko siirretään sosiaalilautakunnilta hallinto-oikeuksille. Muuten kunnan viranhaltija tekee ensivaiheen päätökset. Valmistelu tehdään tarpeen mukaan myös muiden ammattiryhmien asiantuntemusta hyödyntäen. Viranomaisten on kartoitettava lapsen läheiset ihmiset ennen kuin lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, mutta sukulaisten tai muiden läheisten ensisijaisuudesta sijoitusta tehdessä ei laissa määrätä. (Mahkonen 2007, 29-30.)

Lastensuojelulain uudistamisen tavoitteita ovat perhekuntoutuskeskuksen johtajan Aila Puustinen-Korhosen mukaan seuraavanlaisia:

- Lapsen edun ja oikeuksien huomioon ottaminen entistä paremmin lastensuojelua toteutettaessa
- Lapsen ja hänen perheensä tarvitsemien tukitoimien ja palvelujen turvaaminen
- Viranomaisten yhteistyön parantaminen
- Ongelmiin puuttuminen entistä varhaisemmin - ehkäisevä lastensuojelu
- Tuen vaikuttavuuden parantaminen – lastensuojelutarpeen selvitys, terveystarkastus sijaishuoltoon sijoitettaessa, sijaishuoltopaikan valintakriteerit
- Lapsen ja vanhempien oikeusturvan parantaminen erityisesti lastensuojelun päätöksenteossa – moniammatillinen asiantuntijaryhmä ja hallinto-oikeuskäsittelyt

6. OPINNÄYTETYÖPROSESSI

6.1 Miten noudatan tutkimuseettisiä toimintaperiaatteita opinnäytetyössäni?

Tutkimuseettiset toimintaperiaatteet ovat varmasti kaikille ainakin jossain mielessä jo entuudestaan tuttuja, koska esitelmiä on koulussa tehty jo vuosia ennen ammattikorkeakouluun tuloa. Nimikkeen tutkimuseettiset periaatteet alta niitä ei välttämättä ihan heti kuitenkaan tunnusteta. Jokainen kuitenkin on varmasti jo yläasteella oppinut, ettei muiden tekstiä saa kopioida ja esittää sitten omanaan vaan toiselta lainattu teksti täytyy ilmoittaa erikseen hyvin tarkoin keneltä ja mistä teoksesta sen on ottanut käyttöönsä. Ja jo yleisestikin on selvää, ettei tutkimustuloksia esim. kyselyjen vastauksia saa omin päin muokata tai vääristellä, vaan vastaukset on esitettävä niiden oikeassa muodossaan kuten vastaaja on ne tarkoittanut. Opinnäytetyössäkin siis pätevät ihan yleiset jo lapsena opitut säännöt, joita kaikkien olisi pitänyt oppia noudattamaan muissakin yhteyksissä.

Aionkin noudattaa tutkimuseettisiä toimintaperiaatteita eli tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja: rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa opinnäytetyössäni mahdollisimman tunnollisesti. Pyrin myös huomioimaan muiden tutkijoiden työt ja saavutukset asianmukaisesti sekä esittämään omat tulokseni asianmukaisesti ja niiden oikeassa valossa. Pyrin myös kunnioittamaan tieteen avoimuuden ja kontrolloitavuuden periaatteita. Pyrin myös siihen, että työni on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti asetettujen kriteerien mukaan.

Aion siis opinnäytetyössäni tuottaa omaa tekstiä, enkä varastaa tekstiä muilta tai kirjoituttaa/teettää työtäni kenelläkään muulla. Mikäli lainaan toisen tekijän tekstiä, niin merkitsen sen tarkkaan, kenen tekstiä ja mistä olen lainannut. Pyrin mahdollisimman pitkälle välttämään suorita lainauksia työssäni. Myöskään sähköpostihaastatteluni vastaukset eivät joudu kenenkään muun kuin minun käsiini eikä opinnäytetyöstäni käy ilmi kenenkään henkilöllisyys tai opinnäytetyössäni ei tule olemaan mitään sellaista,

mistä yksittäisen henkilön voisi mahdollisesti tunnistaa. Pyrin myös tulkitsemaan vastaajilta saatuja vastauksia mahdollisimman tarkoin ja huolellisesti.

6.2 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyöni tavoitteena oli saada käsitys siitä, miten uusin lastensuojelulaki on vaikuttanut käytännön työhön vai onko mikään todellisuudessa muuttunut. Halusin myös tietää mitä hyvää ja huonoa lain mukana on tullut. Tavoitteena oli myös saada näkemyksiä siitä, mitä lastensuojelun saralla on pidemmällä aikavälillä tapahtunut alan ammattilaisten silmissä. Näillä kysymyksillä oli tarkoitus saada laaja ja hyvä kuva nykyisestä lastensuojelun tilasta ja siitä, mitä lähimenneisyydessä on alalla tapahtunut. Näin olisi vähän kokemuksen omaavana vastavalmistuneena sosionomina helpompaa lähteä mukaan alalle, kun on edes teoreettinen tieto siitä, mitä kentällä tapahtuu.

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen. Valitsin kvalitatiivisen tutkimuksen, koska siinä keskitytään kohtalaisen suppeaan määrään tapauksia ja ne pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston tieteellisyyden kriteerinä ei ole sen määrä vaan laatu. Usein puhutaankin aineistolähtöisestä analyysistä, joka yksinkertaisimmillaan tarkoittaa teorian rakentamista empiirisestä aineistosta lähtien, ikään kuin alhaalta ylös. (Eskola & Suoranta 1998, 186.; Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001, 18-19.) Valitsin kvalitatiivisen tutkimuksen myös siksi, että laadullisen tutkimuksen tutkimussuunnitelma parhaimmillaan elää tutkimushankkeen mukana. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelmaa tai jopa tutkimusongelman asettelua voi joutua miettimään uudestaan aineistonkeruun kuluessa ja tutkielman kirjoittamisen aikana voi joutua palaamaan alkuperäiseen aineistoon. (Eskola ym. 1998, 15-16.) Valitsin laadullisen tutkimuksen senkin takia, että halusin perehtyä vastauksiin syvemmin kuin se olisi ollut määrällisessä tutkimusmenetelmässä mahdollista. Laadullista tutkimusta ei voi yleistää, mutta se antaa kuitenkin käsityksen kyselyn kohderyhmän tilanteesta. Myös se, että laadullista tutkimusta tehdessä ei ole olemassa tai ei ainakaan niin paljoa oletuksia kuin määrällisessä tutkimustavassa. Mielestäni myös aiheestani olisi ollut vaikeampaa tehdä määrällistä eli kysymyksiä, mihin olisi valmiit vastausvaihtoehdot olemassa tai ainakin niin olisi tullut paljon suppeammin tietoa, koska saisin vain niitä vastauksia, joita itse hoksaan kysyä. Nyt sain kuitenkin sellaisiakin näkökulmia

vastauksista, joita en itse ollut näin ajatellut etukäteen. Vaikka laadullinen tutkimus ei todista mitään, vaan esittää oletuksia ilman täsmällistä vastausta miksi näin on, valitsin siitäkkin huolimatta tutkimus tavakseni laadullisen tutkimuksen. Tutkimukseni toteutin tekemällä sähköpostin välityksellä kyselyn koskien lastensuojelulain muutosta ja lastensuojelukentällä tehtävän työn muutoksia pidemmällä ajalla. Avoimet kysymykset pyrin laatimaan niin, etten liiaksi rajaisi vastaajien vastausmahdollisuuksia. Kysymykset liittyivät joko siihen, miten ajansaatossa lastensuojelutyö on muuttunut tai miten viimeisin lakimuutos on siihen vaikuttanut. Kyselyn toteutin lähettämällä laatimani kysymykset eri kuntien lastensuojelussa työskenteleville henkilöille, nuorisotoimen työntekijöille, perhekoteihin ja lastensuojelulaitoksiin. Tiedot etsin kuntien, yritysten ja lastensuojelulaitosten Internet sivuilta. Aineistoa ei liikaa tullut, mutta opinnäytetyöhöni valikoin vastauksia, joita esiintyi vastauksissa useamman kerran tai niitä oli käsitelty vastauksessa laajemmin ja perusteltu tarkemmin. Sivuhuomioksi jääneet vastaukset valikoituivat työstäni tietysti pois.

Opinnäytteessäni käytin aineiston analyysimenetelmänä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on menetelmä, jolla voidaan analysoida kirjoitettua ja suullista kommunikaatiota. Analyysin avulla voidaan tarkastella asioiden ja tapahtumien merkityksiä sekä seurauksia ja yhteyksiä. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001, 21.) Sisällönanalyysissä tutkija lähtee liikkeelle teorioista ja teoria-aineisto luonnehtii jossain määrin kaikkea tutkimusta. Analyysin ideana on vertailla laadullista tutkimusaineistoa ja tehdä siitä sisäisesti kestäviä yleistyksiä. Olennaista tässä analyysissä on, että tutkimusaineistosta erotetaan samankaltaisuudet ja erilaisuudet. Näin ollen aineistoa kuvaavien luokkien tulee olla toisensa poissulkevia ja yksiselitteisiä. (Eskola ym 1998, 23.) Sisällönanalyysi etenee erilaisten vaiheiden kautta. Ensimmäisessä vaiheessa on tärkeä päättää, mikä aineistossa kiinnostaa ja pysyä tässä päätöksessä. Toisessa vaiheessa merkittävintä on käydä läpi aineisto ja erottaa ja merkitä ne asiat, jotka sisältyvät kiinnostukseen. Kaikki kiinnostuksen ulkopuolelle jäävä jää myös pois tutkimuksesta. Merkityt asiat kerätään tässä vaiheessa yhteen ja erikseen muusta aineistosta. Kolmannessa vaiheessa tutkijan täytyy luokitella, teemoittaa tai tyypitellä aineisto. Luokittelussa aineistosta määritellään luokkia ja lasketaan, montako kertaa jokainen luokka esiintyy aineistossa. Teemoittelussa aineisto jaetaan teemoihin ja tarkastelussa painottuu, mitä kustakin teemasta on sanottu. Tyypittelyssä aineisto jaetaan tyyppeihin. Neljännessä eli viimeisessä vaiheessa saaduista tuloksista kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93-94.)

Omassa opinnäytteessäni olen väljästi noudattanut edellä mainittuja sisällönanalyysin vaiheita. Teorian kautta määrittelin itselleni, millaisen kyselyn teen ja mihin seikkoihin kiinnitän työtä tehdessäni huomiota. Pohdin tarkkaan kyselyä tehdessäni, millaisiin asioihin haluan vastauksia kyselyn avulla ja millaisella kysymysten asettelulla saan mahdollisimman monipuolisia vastauksia. Vastaukset saatuaani teemoitin ne aiheiden mukaan ja kiinnitin huomioni perusteltuihin ja pidemmälle pohdittuihin vastauksiin.

6.3 Opinnäytteen toteutus

Aloitin opinnäytetyöni teon marraskuussa 2009. Aiheen valinta tapahtui jo aikaisemmin ja pari kertaa se vaihtuikin ennen tosi toimiin pääsyä. Ajatus työni lopullisesta aiheesta vahvistui mitä pidemmälle työni aloitus venyi ja lastensuojelulain muutoksesta oli samalla kulunut enemmän ja enemmän aikaa. Ensimmäiset aihevalintani liittyivät sosiaalialan yrittäjyyteen, mutta ne ajatukset jäivät aika nopeasti, kun tähän aiheeseen suunnattu kurssi peruuntui osallistujapulan vuoksi. Toinen aiheeni oli menetelmällisyys lastensuojelutyössä, mutta ennen kuin aloin työtäni tehdä, oli toinen koulumme opiskelija tehnyt juuri samasta aiheesta työnsä, joten päätin miettiä, keksisinkö muun kiinnostavan aiheen. Ajatus oli ensin tutkia lastensuojelulain muutoksia ja uutta lakia mutta lastensuojelun historiaan halusin myös tutustua, jotta ymmärtäisin tämän päivän lakia paremmin. Tästä tuli sitten mielestäni hyvä kokonaisuus opinnäytetyöni aiheeksi. Lastensuojelunhistoriasta löysin yhden todella kattavan teoksen, johon teoriaosuuteni pitkälti painottuukin. Lisäksi luin useampia muita teoksia sosiaalihuollon historiasta, joista löytyi täydennyksiä aiheeseen. Aihe valinta ei ole tuntunut työtä tehdessä kertaakaan huonolta vaan olen ollut tyytyväinen aiheeseen ja saanut työtä tehdessäni paljon hyödyllistä historian tietoa omasta alastani.

Aiheeseeni päädyin pääasiassa siitä syystä, että lastensuojelulaissa tapahtui muutoksia opiskeluaikanani ja siitä heräsi kiinnostus tutustua myös lastensuojelun varhaisempiin muotoihin. Lastensuojelulakiin tulevat muutokset puhuttivat etukäteen melko paljon ja sen vaikutuksista käytiin erilaisia keskusteluja ja esitettiin arvioita mikä laissa toimii ja mikä ei. Halusinkin siis selvittää, millaisia muutoksia käytännön työssä on huomattu, kun kaksi vuotta on kulunut lain uudistuksesta, vai onko mitään edes huomattu. Myös lastensuojelun kehityksestä pidemmällä aikavälillä olin kiinnostunut ottamaan selvää, koska mielestäni aikaisemmat tapahtumat liittyvät myös viimeisimpään lain

muutokseen. Viimeisimpien vuosien kehitys on antanut vaatimuksia lain uudistamiseen ja halusin ammattilaisilta näkemyksiä mitkä näitä viime vuosien muutoksia ovat olleet. Ammatillisuuteni kannalta koen aiheeni valinnan erittäin hyväksi, sillä oman alansa historian tunteminen on mielestäni hyvinkin tärkeää ja opinnäytetyöni kautta pääsin tutustumaan aiheeseen ja hankkimaan itselle arvokasta tietoa tulevan työelämän haasteisiin. Toivoin myös saavani uusia huomioita ja näkökulmia sosiaalialan tilasta haastattelemalla alan ammattilaisia.

Alan ammattilaisilta sain haluamani tiedot lähettämällä sähköpostitse kirjeen, jossa kerroin itsestäni ja opinnäytetyöni aiheesta. Pyysin apua opinnäytteeni tekoon vastauksilla muutamiin kysymyksiini. Kerroin myös vaihtoehdoksi kertoa vapaasti myös kysymysteni ulkopuolelta lastensuojelulain muutoksiin ja lastensuojelutyön muuttumiseen. Vastauksia sain seitsemän kappaletta. Kuitenkin vastaukset jotka sain, olivat kattavia ja niiden vastaajat olivat panostaneet vastauksiinsa kiittävästi. Jälkeenpäin on helppo todeta, että sähköpostitse ei ollut varmastikaan helpoin saada ihmisiä aktivoitua vastaamaan ja osallistumaan opinnäytetyöprosessiini. Hyvistä vastauksista huolimatta olisin toivonut saavani kattavamman kuvan uuden lain vaikutuksista. Nyt koen saaneeni enemmän tietoa siitä, mitä pidemmällä aikavälillä lastensuojelun saralla on tapahtunut. En koe voivani vastata kovinkaan hyvin kysymykseen, miten uusi lastensuojelulaki on vaikuttanut käytännön työhön. Ehkä tästä voimme tehdä päätelmän, ettei laki ole mitään järjestyttävää uutta tuonut lastensuojelutyön saralle. Ei ainakaan lastensuojelulaitoksissa ja pienemmissä perhekoti yksiköissä. Pettymyksekseni yksikään sosiaalitoimiston työntekijä ei kyselyyni vastannut. Olisin mielelläni kuullut myös heidän näkemyksensä arjentyön muutoksiin.

Opinnäytetyö kummitteli siis mielessäni lähes kaksi vuotta ennen kuin oli valmis ja täyttymässä ollut vuosi siitä, kun oikeasti olisi pitänyt valmistua, sai aikaan sen, että oli pakko ruveta työntouhuun jos ikinä meinaisin sosionomiksi valmistua. Työni kirjoittaminen lähti käyntiin marraskuussa hyvin verkkaisesti. Saatoin istua tietokoneen ääressä kuitenkin saamatta aikaan juuri mitään. Olin ajatellut, että työni etenisi nopeasti, koska useimmiten erilaiset esseet valmistuivat minulta aika nopealla vauhdilla. Oli tainnut taidot ruostua vuodessa, kun ei minkäänlaisia esseitä ollut tarvinnut kirjoittaa. Oli todella vaikea saada itsensä motivoituksi pitkän tauon jälkeen, vaikka halu olikin kova saada opiskelu pois mielenpäältä. Hitaasti mutta varmasti sain kuitenkin lastensuojelun historian rämmityksi läpi marraskuun aikana ja joulukuireiden ja lisääntyneiden töiden alla opinnäytetyö jäi tauolle tammikuulle saakka. Mielessä oli

kuitenkin positiiviset ajatukset opinnäytetyötä kohtaan, koska hitaasta tahdistani huolimatta oli siihen mennessä syntynyt teksti tullut kuitenkin kuin huomaamatta. Helmikuun lopulla sain lähetetyksi ensimmäisen melko keskeneräisen version kommentoitavaksi ja maaliskuussa korjailin ja täydentelin työtäni saamieni ohjeiden mukaan. Työtahtini oli erittäin verkkaista koko ajan marraskuusta lähtien. Jos olisin täysipäiväisemmin ja ilman pidempiä kirjoitustaukoja työni tehnyt, aikaa ei olisi mennyt varmasti puoltakaan mitä siihen nyt olen saanut tuhrattua!

Vaikka olisin tehnyt opinnäytetyöni ajallaan, uskon, että silti olisi ollut parempi työskennellä yksin kuin parin tai ryhmän kanssa. Yksin työtä tehdessäni sain kirjoittaa työtä milloin vain halusin ja niin pitkään tai lyhyesti kuin halusin. Yksin työtä tehdessä minulla oli mahdollisuus rauhassa syventyä aiheeseen silloin kun se itselle parhaiten sopi, vaikka töissä yövuorossa muun tekemisen puutteessa, kun joka tapauksessa hereillä täytyi olla. Parin kanssa työskentely olisi siinä mielessä ollut hyvä asia, että opinnäytteen teko ei olisi venynyt näin pitkälle eikä se olisi ajallisestikaan kestänyt näin kauaa kuin on nyt kestänyt. Mutta joka tapauksessa uskoisin edelleen valitsevani yksin työskentelyyn, vaikka saisinkin uudelleen valita.

Paljon on kuitenkin asioita joita tekisin toisin, jos minulla olisi mahdollisuus tehdä opinnäytetyöni kokonaan uudelleen. Ensinnäkin tekisin työn ajallaan pois, koska näin pitkälle venytettynä stressin määrä on ollut varmasti kymmenkertainen kuin mitä se olisi ollut ajoissa tehtynä. Tämä on kuitenkin ollut täysin omien valintojen tulosta, kuin myös töistä saatujen tyhjien lupauksen seurausta. Loppujen lopuksi olen valintoihini kuitenkin tyytyväinen, enkä työpaikan pitämättömiin lupauksiin voinut varautua tai vaikuttaa. Näillä valinnoilla kuitenkin on talouskin pysynyt edes jotenkuten kunnossa ja työkokemusta on karttunut, vaikkei omalta alalta niin kuitenkin kaikki työkokemus on arvokasta.

Toinen asia, missä toimin toisin, on, etten missään nimessä tekisi sähköpostikyselyjä, koska se oli varmasti tehottomin tapa saada vastauksia. Sähköposti on liian helppo ohittaa silloin, kun se ei lukijaa kiinnosta. Panostaisin enemmän juuri tutkimusmateriaalin saantiin ja tekisin suullisia haastatteluja ainakin 1-2 kappaletta ja kohdentaisin nämä todennäköisesti sosiaalitoimiston työntekijöihin. Silläkin seurauksella, että saamani vastaukset olisivat suppeampia, tekisin todennäköisesti kyselylomakkeen, jossa olisi valmiit vastausvaihtoehdot muutaman avoimen kysymyksen rinnalla. Tämän kanssa täytyisi käydä paikanpäällä joissain

lastensuojeluyksiköissä, joissa samalla kertaa saavuttaisi useampia vastaajia ja he täyttäsivät vastauksensa esimerkiksi minulle samoin tein mukaan. Aihettani tuskin vaihtaisin koska se on ollut kiinnostava työn alusta loppuun saakka.

7. OPINNÄYTETYÖNI TULOKSET

Tulokset sain kerättyä kyselyllä, jonka tein sähköpostitse. Vastauksia sain ainoastaan seitsemän, joka oli mielestäni todella vähän, sillä lähetin postin yhteensä 47 sähköpostiosoitteeseen eri kuntien sosiaalityöntekijöille, jotka työskentelevät lastensuojelun parissa sekä eri lastensuojeluyksiköiden henkilökunnille. Sähköpostiosoitteista kaikki eivät olleet henkilökohtaiseen postiin vaan työyhteisöjen yhteiseen postiin. Sain myös kaksi vastausta, joissa kerrottiin, ettei postin vastaanottaja ehdi osallistua opinnäytetyöhöni liittyvään kyselyyn. Kahdessa vastauksessa lisäksi kerrottiin, että viestini oli toimitettu eteenpäin kunnan/kaupungin työntekijöille.

Alle olen kerännyt tärkeimmät huomiot saamistani vastauksista. Esittämäni kohdat ovat esiintyneet useammalla kuin yhdellä haastatelluista. Vain yhden vastaajan huomioiksi jääneet asiat mainitsen erikseen.

Huomiota vastauksissa kiinnitettiin siihen, että sijoitettavat lapset ovat vuosi vuodelta yhä enemmän moniongelmaisia ja oirehtivat todella rajusti. Tämä taas tuntuisi aiheuttavan kentällä sen että sijaisperheet eivät pysty lapsista huolehtimaan vaan tarvitaan entistä enemmän laitoshoidoa. Myös sijaisperheiksi haluavien määrä on entisestään laskenut ja varmasti ainakin osaksi juuri tästä syystä. Perhekotienkin toiminta-alueen uskotaan kaventuvan, ellei henkilökuntamääriin tule tapahtumaan muutosta, sillä moniongelmaiset lapset ja nuoret tarvitsevat enemmän aikaa työntekijältä, joka taas tarkoittaa työväen lisäyksen tarvetta. Näkemys kuitenkin haastateltavilla oli se, että todennäköisimmin kenttä tulee muuttumaan laitospainotteiseksi ja on jo muuttunutkin. Yksi vastaajista kirjoitti aiheesta seuraavaa:

”Sijoitettavat lapset ovat vuosi vuodelta yhä enemmän moniongelmaisia ja oirehtivat todella rajusti. Tämä aiheuttaa kentällä sen että sijaisperheet eivät pysty lapsista huolehtimaan vaan tarvitaan entistä enemmän laitoshoidoa. Perhekodit pystyvät turvaamaan lasten kasvun ja huolenpidon ainoastaan mikäli heillä on käytettävissä riittävästi henkilökuntaa. Todennäköisimmin kenttä kuitenkin muuttuu siis laitospainotteiseksi.”

Erikseen palattiin vielä tukiperheiden ja sijaisperheiden tarpeeseen ja saatavuuteen. Vuosien kuluessa on havaittu, että tarjolla olevien perheiden määrä on siis laskussa ja on entistä hankalampaa löytää lapselle perhe, johon hänet sijoitetaan tai johon hän voi

mennä loma-aikoina vierailulle. Tilanne on sitä hankalampi, mitä vanhemmasta lapsesta on kysymys, sillä jo melko pienillä sijoitettavilla monessa tapauksessa on jo niin suuria ongelmia, ettei niiden kanssa koeta pärjäävän. Sijaisperheiksi ilmoittautuvat kokemusten mukaan pariskunnat, joilla joko omat lapset ovat aikuisia tai perheet, joissa omia lapsia ei ole ollenkaan. Samassa perheessä useasti on enemmän kuin yksi sijaislapsi kerrallaan. Ongelmaksi kuitenkin nähdään perheiden riittämättömyys ja uusia keinoja perhesijoituksiin haluttaisiin saada. Mietittiin myös syiksi sitä, että nykypäivän ihmisten elämäntyyli ja elämäntavat eivät tue sijaisperheiksi alkamista. Tällä tarkoitettiin perhekeskeistä elämää ja mahdollisimman mukavan ja helpon elämän tavoittelua. Yksi haastateltava otti esille myös omien lasten teon vanhemmalla iällä, joka aiheuttaisi sen, että lapset eivät lähde enää kotoa vanhempien ollessa yhtä nuoria kuin ennen, eikä näin ollen eteen tule se tilanne, että omien lasten lähdettyä otettaisiin perheenjäseneksi sijoitettulapsi, kuten nuorena lapsensa tehneet ovat ennen tehneet. Myös talouden viimeaikaisen heittelyn uskotaan vaikuttavan tulevaan, se ei ehkä vielä näy tilanteessa, mutta tulee erään vastaajan uskomusten mukaan näkymään:

”Meneillään oleva taantuma tuottaa valitettavasti edellistä lamaa suurempia ongelmia lastensuojelun toimialalla, koska kuntien talousvaje heijastuu suoraan lastensuojeluun käytettäviin varoihin.”

Yksi vastanneista otti kantaa siihen, että tällä hetkellä Suomen lainsäädäntö ontuu pahasti esimerkiksi silloin, kun lapsi on joutunut vaikkapa seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Oikeuden päätöstä kun voidaan joutua joskus odottamaan jopa 2-3 vuotta, joka on todella pitkä aika lapsen elämässä. Eli vaikka lapsi yleensä otetaan pikaisesti huostaan jo kun on tarvittava näyttö rikosepäilystä, niin on kohtuutonta odottaa lasta vuosikausia asian ratkaisemiseksi. Kantaa lainsäädännön ontumiseen otettiin myös siitä näkökulmasta, että avohuollontukitoimena sijoitetut ja huostaan otetut lapset ovat eriasemassa ja avohuollon tukitoimena sijoittamista käytettäisiin huostaanoton korvikkeena:

”Avohuollontukitoimena sijoitetun nuoren kohdalla ei voi soveltaa rajoitustoimenpiteitä. Uusi laki kyllä mielestäni asettaa sijoitetut nuoret hieman eriarvoiseen asemaan juurikin sen takia että avohuollontukitoimena sijoitettuja nuoria ei lähtökohtaisesti voi koskea samat säännöt kuin huostaan otettuja nuoria. Avohuollontukitoimena sijoitus perustuu vapaaehtoisuuteen. Se, että sijoitetaanko nuoria sitten liian ”kevein” perustein on mielestäni yksi iso kysymys. Eli, käytetäänkö avohuollontukitoimena sijoitusta huostaanoton korvikkeena?”

Yhden haastatellun mielestä tulisi pohtia, kenellä on vastuu siitä, että lapsen kasvatus on jatkumo:

”Pikaisena parannuksena erittäin hyväksi havaittu tapa hoitaa lapsen asioita: sosiaalityöntekijät toimivat työparina - harvemmin molemmat heistä vaihtavat työpaikkaa/väsyvät yhtä aikaa. Työparista löytyy aina toinen joka tietää myös lapsen historian.”

Näin ei kuitenkaan kaikilla paikkakunnilla toimita ja ikävä tosiasia on se, että lasten ja nuorten asioiden hoitajat vaihtuvat ja suhteiden luonti alkaa alusta, kun sosiaalityöntekijä vaihtuukin yllättäen.

Uuden lain tultua voimaan on erilaisten lastensuojelumuotojen kysyntä kasvanut. Esimerkiksi kahden vastaajan kunnassa intervallimuotoinen hoito pienille lapsille oli kasvanut. Intervalli jaksot vastaajien kunnissa ovat yleensä viikonloppuja ja niitä toteutetaan 1-2 kertaa kuukaudessa. Lähes joka tapauksessa tällaista apua on tarjottu pientenlasten perheisiin, jotta lapsilla olisi jokin lomanviettopaikka ja vanhemmilla/vanhemmalla lapsetonta aikaa. Toinen vastaaja kuitenkin mietti, on tämä vain jonkinlaista ”tekohengitystä” ongelmien hoitoon vai onko näistä vanhemmille/vanhemmalle/lapselle tarkoituksen mukainen hyöty. Sen hyödyn toinen vastaajista kuitenkin koki, että näin säilyy yhteys perheeseen, joka muuten ei lastensuojelun/huostaanoton ehtoja täyttäisikään, mutta sosiaalitoimen huoli olisi kuitenkin olemassa. Tällä tavalla sosiaaliviranomaiset pysyvät tapahtumista ajan tasalla ja tarvittaessa voivat puuttua tilanteeseen varhemmin kuin muuten olisi mahdollista. Vastaajat näkevät tämän työmuodon tulleen keinoksi ennaltaehkäistä ongelmia, mutta sen toimivuus on vielä kysymysmerkki heillekin.

Uuden lain myötä havaittu muutos yhden haastateltavan kunnassa oli, että sosiaalityöntekijät ovat ottaneet tavaksi käydä keskusteluja lasten ja nuorten kanssa 2-3 kertaa vuodessa ilman, että siihen olisi mitään erityistä tarvetta. Näin nuorille näytetään, että heidän asioistansa ollaan sosiaalitoimessa kiinnostuneita vielä sijoituksen jälkeenkin ja että nuori voi vaikuttaa omiin asioihinsa keskusteluiden kautta, jos tarvetta ja mahdollisuuksia on.

Sijoitukseen tulleiden lasten iän on huomioitu laskeneen viime vuosien aikana. Myös tyttöjen määrän kerrottiin kasvaneen huomattavasti viimeisen kymmenen vuoden

aikana. Nämä huomiot on tehty perhekotimuotoisessa lastensuojelussa. Heidän näkemyksensä olikin se, että tilanne näkyy erityisesti heillä, sillä vanhemmat ja erityisesti juuri pojat sijoitetaan suoraan laitoksiin ja perhekoteihin jäävät pienemmät lapset ja erityisesti tytöt, jotka soveltuvat paremmin tällaiseen paikkaan. Toki huomiot voivat olla vain paikallisia tilanteita, mutta vastaajien mukaan todennäköisesti myös yleisestikin näin on. Uutena ongelmana eri-ikäisillä niin tytöillä kuin pojilla, mutta erityisesti pojilla on huomattu peli/tietokoneriippuvuus. Tästä vastaaja kertoi seuraavasti:

”Uutena ongelmana voidaan nostaa esille ns. peli-, ja tietokoneriippuvuus. Tätä tulee esille erityisesti poikien keskuudessa. Ongelmia kotona on aiheuttanut rajaton koneella olo, jolloin vuorokausirytmä on kääntynyt pääläelleen, ja näin ollen koulunkäynti on alkanut kärsiä.”

Yhden vastaajan näkemys laistamme oli, että Suomessa mahdollistetaan ja sallitaan vanhemmuudesta ja lasten kasvattamisen vastuusta irtautuminen liian helposti. Vastaaja antoi esimerkin:

”Vanhempien eron jälkeen isä alkoholisoituu ja äiti perustaa uusperheen. Isä ei voi lapsesta huolehtia. Lasta ei kuitenkaan oteta jäseneksi äidinkään uuteen perheeseen, koska uusi avio-/avomies ei halua ottaa lasta vastuulleen. Pahimmillaan myös äiti kokee lapsen olevan muistuttamassa vanhasta, epäonnistuneesta liitosta. Rakkaus lapseen on pois. Lapsi sijoitetaan esim. perhekotiin tai laitokseen. Näitä tapauksia sattuu yhä edelleen.”

Vastaajan ratkaisuna tilanteeseen oli valtakunnalliset linjaukset, joiden mukaan lastensuojelussa toimitaan. Hänen näkemyksensä mukaan nykypäivänä eri puolilla Suomea on erilaiset käytännöt sen mukaan miten lakia tulkitaan. Toinen vastaaja tunnisti myös tällaisia tapauksia olevan olemassa.

Viimeisien vuosien aikana lastensuojelun kehitys on ollut vastanneiden mukaan melko negatiivista. Huostaanottojen toteutus viivästyy ja tukitoimia perheille ei ole lupauksista huolimatta kehitetty kuntien toimesta tarpeeksi. Meneillään olevan taantuman nähdään tuottavan edellistä lamaa suurempia ongelmia lastensuojelun toimialalla, koska kuntien talousvaje heijastuu suoraan lastensuojeluun käytettäviin varoihin. Näin ollen tilanne tulee entisestään siis vain pahenemaan.

8. POHDINTA

Saamistani vastauksista en saanut mielestäni kovinkaan hyvää käsitystä mikä uudistetussa laissa ei toimi tai päinvastoin toimii hyvin. Pariin epäkohtaan kyllä oli kiinnitetty huomiota, kuten lapsen hylkäämisen mahdollistamiseen ja oikeuskäsittelyiden pitkiin kestoihin, mutta näihin seikkoihin ei uudessa laissa ollut uudistuksia tullut, joten nämä eivät sinänsä vastanneet kysymystäni. Lähinnä kyse oli lain puutteesta, johon olisi pitänyt muutos tehdä. Näkökulmat olivat kuitenkin hyviä huomioita.

Kuten työssäni aikaisemmin jo mainitsin, tunnen työni puutteeksi, että vastauksia en saanut sosiaalitoimiston työntekijöiltä, joilla olisi ollut omanlainen näkökulmansa asioihin ja eri lainkohtiin kuin laitoksissa ja perhekodeissa arjen työtä tekeillä. Laissa kun on kohtia, jotka koskevat nimenomaan sosiaaliviranomaisten työtä. Eli tämä näkökulma lain muutoksista puuttuu työstäni kokonaan. Onneksi kuitenkin yksi vastaajista huomioi sosiaalitoimiston yhteistyön vastauksissaan. Uuden lain myötä vastaaja oli huomannut sosiaalityöntekijöiden pitävän säännöllisesti yhteyttä niiden lasten ja nuorten kanssa, joiden sosiaalityöntekijäksi hänet on nimetty. Tämä on ehdottomasti hyvä kehityssuunta ja toivottavasti tulee yleistymään käytäntönä muihinkin, kuin vastaajan kuntaan. Uskon, että lasten ja nuorten luottamus sosiaalityöntekijään ja hänen tekemiinsä päätöksiin vahvistuu, kun heille tulee tunne, että sosiaalityöntekijä tuntee heidät ja on kiinnostunut heistä myös silloin, kun ei mitään erityisiä ongelmia ole juuri sillä hetkellä olemassa. Tällaisia käytäntöjä pitäisi saada yleisiin toimintatapoihin maan laajuisesti, mutta todellisuudessa tällaista voi olla haastavaa toteuttaa ainakaan isommissa kaupungeissa ja kunnissa, missä sosiaalityöntekijöillä on useampia tapauksia hoidettavanaan kuin pienemmissä.

Saamieni vastausten perusteella uuden lain myötä on tullut uusi perheiden tukimuoto, intervallihoito. Oman kokemukseni mukaan tätä tukimuotoa käytetään nimenomaan pienempien lasten kohdalla ehkäisevänä lastensuojelutyön muotona, kuten myös vastaajat olivat asian nähneet. Siihen, onko intervallihoito pelkkää tekohengitystä ongelmien ratkaisussa, kuten yksi vastaajista pohti, en osaa ottaa kantaa. Ainakin se on hyvä kontrollointikeino sosiaalitoimelle, kun perheeseen on säännöllinen kontakti olemassa. Ratkaisevaa tässä on varmasti kuitenkin se, millaisten ongelmien ratkaisuun intervallihoitoa yritetään käyttää. Toimivaksi katsoisin tämän ainakin yksinhuoltajalle,

jolla ei ole muuten mahdollisuutta saada vapaata lapsestaan edes päiväksi tai viikonlopuksi. Jokainen kun tarvitsee omaakin aikaa, vaikka lapsi olisikin hoidettavana. Itse näkisin intervallihoidon ratkaisuna sille ongelmalle, että tukiperheitä on saatavilla liian vähän niiden tarpeeseen nähden. Mielestäni käyttökelpoinen ratkaisu on järjestää loma-aikojen ja viikonloppuvierailuiden paikka perheiden sijaan perhekotiin, jossa myös on tukiperheen tapaan äiti ja isä ja he antavat näin samaa perheenmallia vieraileville lapsille.

Pidemmällä aikavälillä sukupuoli ja ikäjakauman on nähty muuttuneen ainakin perhekotipuolella, joista molemmat tällaiset huomiot vastauksissa olivat tulleet. Itsekin uskon vastaajien lailla siihen, että vanhemmat nuoret ja etenkin pojat sijoitetaan nykyisin helpommin laitospäivähoitoon kuin perhekoteihin. Syynä voisi olla nykyinen tilanne, jossa lapset ja nuoret ovat yhä moniongelmaisempia kuin ennen, tällöin ei perhekotimuotoinen sijoittaminen ole kovinkaan perusteltua. Mitä vanhempi, sitä todennäköisemmin perhekotimuotoinen hoito ei moniongelmaisuuksien ja kasvaneiden ongelmien vuoksi käy. Miettiä voisikin, että varhaisella puuttumisella ehkä voisi vaikuttaa perhekotisijoituksen käyttökelpoisuuteen useammassa tapauksissa.

Pidemmällä ajalla on myös sijaisperheiden eli perhehoidon saanti lapselle huomattu vaikeammaksi. Perhehoitajana voi toimia joko parisuhteessa elävä tai yksin asuva henkilö, eikä mitään erityisiä koulutusvaatimuksia ole. Kuitenkin perhehoitajalta voidaan edellyttää joitain henkilökohtaisia valmiuksia, jotta perhehoidon laadusta voidaan olla varmoja sijoitusta tehdessä. Lastensuojelussa tavoitteena olisi tarjota mahdollisimman monelle huostaan otetulle lapselle mahdollisuus kasvaa perheessä. Usein perhesijoitusta ei kuitenkaan voida tehdä vaikka sijaisperhe olisi todettu lapselle parhaimmaksi vaihtoehdoksi, koska sopivaa sijaisperhettä ei ole tarjolla. Sijaisperheessä kasvaminen antaisi parhaimmillaan lapselle perhe-elämän mallin ja antaisi lapselle jopa elinikäiset ihmissuhteet, jotka jatkuvat aikuisiälläkin. Oma kokemukseni ei riitä sanomaan, millaista sijaisperheen saanti on ollut ennen, mutta lyhyen työhistoriani aikana on useampia sijoituksia sijaisperheisiin tehty ja perhe on löytynyt alle 9kk aikana jokaiselle. Nopeimmin tämä tapahtui 2 kk viiveellä. Tosin paikallisia eroja varmasti löytyy. Kuitenkin, kun sijaisperheiden puute on todellisuutta, täytyisi alkaa toimiin, joiden seurauksena lisää sijaisperheitä saataisiin. Oma ajatukseni on, ettei monikaan tiedä sijaisperheenä toimimisesta tarpeeksi, jotta ajatus tällaisesta mahdollisuudesta

voisi tulla edes mieleen. Sijaisperhetoimintaa pitäisi tehdä laajasti tunnetuksi, jotta perheitä tulisi lisää.

Lain puutteena nähtiin se, ettei lastensuojelutyötä nähdä jatkumona. Jonkun täytyisi ottaa vastuu siitä, että lapsella olisi joku asioiden hoitajista tuttu ja hänen asiansa tunteva. Vastaaaja pohti voitaisiinko tähän vaikuttaa lailla. Ongelma on uskoakseni suurempi mitä isompi paikkakunta on kyseessä. koska silloin henkilökunnan vaihtuvuus on todennäköisemmin suurempaa, kuin pienillä paikkakunnilla, missä alan töitä ei niin paljoa ole välttämättä tarjolla ja työpaikanvaihto mahdollista. Tosin myös sosiaalialan naispainotteisuus aiheuttaa vaihtuvuutta myös äitiyslomien vuoksi ja muut tämänkaltaiset syyt saavat aikaan työntekijöiden vaihtuvuuden jotka eivät liity paikkakunnan kokoon. Vastaaajan kanssa olen samaa mieltä, että työparin käyttö voisi olla hyvä ratkaisu tässä asiassa. Harvoinhan työparista molemmille luulisi tulevan eteen tilanne, jossa jättää työnsä. Näin siis säilyisi kuitenkin yksi asian, ihmisten ja tilanteen tunteva henkilö, joka olisi niin vanhempia kuin lasta ja nuorta ajatellen tärkeää luottamuksen ja sujuvan yhteistyön vuoksi. Näkisin tämän jopa tärkeänä asiakkaan oikeutena ja uudenlain yhtenä tarkoituksenaahan on parantaa asiakkaan oikeuksia.

Myös lapsesta luopuminen hankalissa perhetilanteissa, kuten uusperheen muodostamisessa, nähtiin lain sallimaksi ja lain suureksi puutteeksi. Tällaisiin tilanteisiin päädytään varmaankin siitä syystä, että uusperheessä ihmissuhteet ovat monesti erittäin monimutkaisia, koska uusperheessä on ihmisiä eri liitoista. Osa perheenjäsenistä saattaa pitää esimerkiksi toisen puolison lapsia tunkeilijoina omassa perheessään. Ongelmallista tämä on varsinkin silloin, jos näin ajattelee toinen perheen aikuisista. Uusperheen perheytyminen ja uuden perheen rakentaminen ei välttämättä aina suju ongelmitta. Uusperheen kaikkien osapuolten olisi löydettävä uusi paikkansa ja tehtävänsä muuttuneessa perhetilanteessa, mutta aina tähän ei päästä tai joskus siihen ei ole edes halua päästä, kuten vastaaja esimerkissään kertoi. Tilanne oli tuttu kahdelle vastaajalle. Miten tähän kuitenkin lailla pystyttäisiin vastaamaan. Jos lasta ei perheeseen haluta, onko parempi jättää lapsi perheeseen siitäkin huolimatta, vai se, että lapsi pääsee pois tällaisesta ahdistavasta tilanteesta ja sijoitetaan mahdollisesti perheeseen, jossa hänet todella halutaan ja jossa hänestä halutaan pitää huolta. Toki työtä täytyisi tehdä sen eteen, että tilanne saataisiin muutoin ratkaistua, mutta jos sellaista tietä ei yksinkertaisesti löydy eikä lapsen oma vanhempi halua mieluummin elää lapsensa kuin uuden kumppaninsa kanssa niin mikä olisi oikea ratkaisu ja mitä laki

tässä tilanteessa voisi määrätä? Ikäväkseni huomasin selaillessani erilaisia keskustelupalstoja, että niitä ihmisiä todella löytyy, jotka laittavat uuden puolisonsa valitsemaan yhteisen elämän ja lapsiensa väliltä. Ja mikä oli yllättävintä, näitä vaatimuksia esittivät naiset miehilleen. Onneksi kuitenkin löytyi myös niitä, jotka osoittivat halveksuntansa näitä vaatimuksia esittäviä kohtaan. Uskoakseni tällaiset lapsen hylkäykset eivät kuitenkaan ole suurin ongelma lastensuojelun alalla, vaikka selvästi näinkin siis tapahtuu.

LÄHTEET

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Jaakkola, Jouko 1994. Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Sosiaaliturvankeskusliitto, Helsinki.

Ketola, Tuija & Kokkonen, Tuomo 1993. Sosiaalialatyön lähtökohtia. Tampere-Paino Oy, Tampere.

Latvala, Eila & Vanhanen-Nuutinen, Liisa 2001. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: Sisällönanalyysi. Teoksessa Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja (toim.). Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. WS Bookwell Oy, Juva. 21-43.

Mahkonen, Sami 2007. Lastensuojelu ja laki. Edita prima Oy, Helsinki.

Pulma, Panu & Turpeinen, Oiva 1987. Suomen lastensuojelun historia. Kouvolan kirjapaino, Kouvola.

Puonti, Annamaija & Saarnio, Tuula 2005. Teoksessa Hujala, Anne (toim.). Lastensuojelu tänään. Gummerus kirjapaino oy, Jyväskylä.

Taskinen, Sirpa 2007. Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Gummerus Kirjapaino Oy, Vaajakoski.

Toikko, Timo 2005. Sosiaalityön ideat, johdatus sosiaalityön historiaan. Gummerrus kirjapaino oy, Jyväskylä.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

www.kunnat.net 12.4.2010

www.lskl.fi Luettu 26.11.2009

www.mtkl.fi/ Luettu 1.12.2009

Opetusministeriön julkaisu: Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007-2011.

Tärkeitä käsitteitä:

Isäntävalta: yhteiskuntajärjestys, jossa miehet ovat hallitsevassa asemassa

Sääty-yhteiskunta: yhteiskunta, joka on jaettu erilaisiin yhteiskuntaluokkiin, eli säätyihin. Suomalaisia säätyjä olivat aatelisto, papisto, porvaristo ja talonpojat.

Lapsi: Lastensuojelulain mukaan lapsella tarkoitetaan henkilöä, joka ei ole täyttänyt 18 vuotta. Nuorella tarkoitetaan henkilöä, joka ei ole täyttänyt 21 vuotta. Nuoren henkilön alaikäraja ei nykyisessä laissa ole määritelty. www.lskl.fi

Avohuollon tukitoimet: Lastensuojelun tehtävänä on ensi sijassa tukea asiakasperhettä avohuollon tukitoimilla. Näitä ovat esimerkiksi ohjaus ja neuvonta, taloudellinen tuki sekä päivähoidon tai tukihenkilön tai tukiperheen järjestäminen. Lapsi voidaan myös avohuollon tukitoimena sijoittaa perhe- tai laitoshoitoon joko yksin tai vanhempiensa kanssa. www.lskl.fi

Huoltajuus: Lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai ne henkilöt, joille huolto on uskottu. Huoltajan tehtävänä on huolehtia lapsen hyvinvoinnista, kasvatuksesta ja tasapainoisesta kehityksestä. Jos lapsen vanhemmat ovat avioliitossa, he kumpikin ovat lapsensa huoltajia. Jos he eivät ole avioliitossa, on äiti yksin lapsen huoltaja, jolleivät vanhemmat ole sopineet yhteisestä huollosta. Vanhempien yhteinen huoltajuus jatkuu myös eron jälkeen, jollei muuta päätetä. www.lskl.fi

Huostaanotto: Jos lapsesta ei huolehdita tai muut kodin olosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyden tai kehityksen, eivätkä avohuollon tukitoimet auta, sosiaalilautakunnan on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto. Myös lapsi itse voi vakavasti vaarantaa terveyttään tai kehitystään esimerkiksi päihteitten käytöllä. www.lskl.fi

Jälkihuolto: Kun huostassa pito päättyy nuoren täyttäessä 18 vuotta, hän on oikeutettu lastensuojelun jälkihuoltoon itse sitä halutessaan. Yleisin syy on opintojen jatkaminen. Moni nuori tarvitsee myös henkistä tukea ja harjoittelua itsenäistä elämää varten. Jälkihuolto päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. www.lskl.fi

Sijaishuolto: Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä oman kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshoidon tai jollain muulla tavalla, esimerkiksi hoitona sairaalassa. Sijaishuolto voi olla joko lyhyt- tai pitkäaikaista. www.lskl.fi

LIITE 2.

SÄHKÖPOSTIHAASTATTELU

Hei!

Olen Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun sosionomi opiskelija ja olen tekemässä opinnäytetyötäni. Kirjoitan lastensuojelun historiasta ja tarkemmin paneudun opiskeluni aikana tapahtuneeseen lastensuojelulain viimeisimpään muutokseen ja sen vaikutuksiin käytännön lastensuojelutyössä. Lähestynkin nyt Teitä siksi, että haluaisin alan ammattilaisten näkemyksiä lastensuojelutyön kehittymisestä ja nykytilasta.

Vastaukset saavat olla vapaamuotoisia ja ne voi toimittaa minulle sähköpostiini janita.tormala@gmail.com tai lähettää postitse Janita Törmälä, Aarnintie 5B15, 95420 Tornio. Mielelläni haastattelen Teitä myös suullisesti, jos se sopii Teille paremmin. Ammatti ja työvuosien määrän sosiaalialalla olisi hyvä mainita vastauksessanne. Lyhyt kuvaus työhistoriasta olisi myös toivottavaa (työtehtävät joissa Olette työskennelleet). Toivoisin saavani vastauksenne tammikuun aikana. Alle laitan kysymyksiä, joita voitte vastauksissanne käsitellä, mutta vapaasti voitte käyttää myös omia näkökulmianne, mitkä aiheeseeni liittyvät.

Miten lastensuojelutyö on muuttunut viimeisten 5-10 vuoden aikana?

- onko ikärakenne muuttunut
- onko sukupuolirakenne muuttunut
- onko uudenlaisia ongelmia havaittu
- muita huomioita

Mitkä ovat olleet suurimmat käytännön työn muutokset uuden lastensuojelulain tultua voimaan?

Mikä uudessa lastensuojelulaissa on ollut erityisen hyvää ja mikä siinä ei ehkä ole käytännössä toiminut ollenkaan?

Minkä verran uusi lastensuojelulaki on todellisuudessa lisännyt lasten omaa osallisuutta asioista päätettäessä?

Millaisiin asioihin lastensuojelussa pitäisi vielä kiinnittää lisähuomiota?

Onko eri tahojen, esimerkiksi nuorisotoimen/koulujen ym aktiivisuus lastensuojeluilmoitusten tekemiseen muuttunut 5-10-vuoden aikana? entä viimeisen lakimuutoksen jälkeen?

Kuinka paljon perheitä mielestänne tuetaan, jotta huostaanoton toteutukseen ei tarvitsisi mennä?

- millä tavoin perheitä tuetaan

Etukäteen suuri kiitos vaivannäöstänne opinnäytetyöni hyväksi!

-Janita Tömälä-